

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ב

דף י'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

מב א מ"י פ"ג מהל' נדרים
הל' כב ופ"י מהל' נדרים
הלכה ד' טו"ע פ"ד סמן דב
ספ"י ו'.

פניני רש"י

שלא מעל אדם בעולתו. שאלה היה שואל
בין הקדשה לשמיעה שיעלו
בה ליד מעילה:
(ספ"ס טו):
בבבואה. דמות קלפסח
ספ"י:
(קידושין ט):
ופחו עלי יצרי. ומהל' על
ל"ג...
(ט"ז ד):
העבורה. שנוטה:
(מנחות ד).

תוספות

והא קתני בנדרת. ודמיה
מפניה דנדרת' חקש' ליה
דקתני בנדרת' ודור' קתני נדר
ויל' דאין ה"ל ולשני' נחא
הכל:
בהלל חזקן ששביאין
בעורה. וה"ל אבתי ודכי קרי'
לית נדרת כשרים. וה' ליכא
שירוחא כ"א כהלל כשהתבאר
בעורה ומתני' ששבע בכל עין
ועוד דהא תיבת נדר קרבן אכל
נדר קרבן כגון שאסור כבד
עליה תחת אל שייך טעם זה
ואומר דה"ל אליהו כיון
דכשרים מתבשרים בשום דבר
בעורה גם חזק' לעורה נמי
תפסי שפיר הגדבה בלשון זה
ואף על גב דכשרים לא
מתבשרים בה"ז אכל נדר
כשרים לא היה כלל בשום דבר
אף כשהיה בעורה נמי איכא
חששא שגא מחמת רוחא חיוב
באחריות אחי ליד קהל דכל
תאמר ולכך נדרו כשרים לא
אמר כלום:
בשהן תוהין נזירין. תוהין
לשון תוהו. על הראשונות
כלומר כשהן תוהין בעונותיהם
והואין פן חסורין נזירין
להגין פן חסורין וכשרים
עליהם ימי טומאה מתחזקין:

פ"י הרא"ש

כי קאמר ר"מ בנדר בנדרה לא קאמר.
דקרא לא איירי אלא בנדרים
ולא בנדרה: והקתני בנדרותם נדר
בנזיר ובקרבן. דלמלא
שהשמים נודרים והכי מילת לאוקמי
כר"מ: ומתרגילין תני נדר.
ופירשו כדתי דק' קושיא דבין הוא
דמפליג דלא מתני' משמע שאין
הכשרים נודרין מדקתני כנדרים
לא אמר כלום ובתרי הכי קתני נדר
אלא דמתיקרא דייק מתני' גופא
דמפליג בין נדר לנדרה מני ובתרי
דלוקי לה כר"מ דייקין הכי קתני
נדר ואיני נדרה לי אלא ה"ק בשלמא
אי לא מוקמינן לה כר' מאיר מניין
לפירוש דנדר של כשרים מתוך שגוף
נצטון גמור וכשר הדבר לעשות כן
נדרה מקרי ופ"י דלי אמרינן הכי
לא שמעינן ליה לתנא דמפליג בין נדר
לנדרה ולעיל אמרי' בפשיטות מאלן
תנא דשני ליה בין נדר לנדרה לעיל
אמרינן הכי משום דקושטא דמילתא
היא אלא שה"ס גופיה דמי לא לאידך
ניסאף וטמר דלאו רבי מאיר היא ולא
שני בין נדר לנדרה ומתמלא מתני'
שפיר אלא אי אמרת רבי מאיר היא
הכי מיקרי נדר דקרבן נדרה והכי
כיון שאין הנדר רלווי לכשרים אי
אפשר שיקרא נדרה: נדרה נמי
דלמא אתי בה ליד קהל. דלע"ג
דלמא ר"י ו' דלמא פסע ומתאר
לנדר ויתר משלש רגלים:
בהלל חזקן. אס אמר על נדרה
המונחת בעורה נדרה כשרים נדר
צקרבן שהרי כשרים מביאין נדרה
לנדרה ומקדישין אותה כדרך שהיה
טוב הל' חזקן: מביאה חולין לעזרה.
לאו בעורה מושג שאסור להביא חולין
לעזרה אלא בפסח העזרה: נדרה
בנזירות מאי איכא למימר. כלומר
היאל כשרים מתנדבין נזירות והא אית
לאו למיתם דלמא אית ליד קהל:
ה"ג בשמעון הצדיק ולא גרסי' סבר
לה והכי פירושא דכל שנדר מתוך
עניין זה כל כן כוונתו רצויה
לליכא למיתם בלא ליד קהל: אשם
נזיר טמא. שהתחיל למנות ונטמא

בי קאמר ר"מ בנדר בנדרה לא קאמר.
דקרא לא איירי אלא בנדרים
ולא בנדרה: והקתני בנדרותם נדר
בנזיר ובקרבן. דלמלא
שהשמים נודרים והכי מילת לאוקמי
כר"מ: ומתרגילין תני נדר.
ופירשו כדתי דק' קושיא דבין הוא
דמפליג דלא מתני' משמע שאין
הכשרים נודרין מדקתני כנדרים
לא אמר כלום ובתרי הכי קתני נדר
אלא דמתיקרא דייק מתני' גופא
דמפליג בין נדר לנדרה מני ובתרי
דלוקי לה כר"מ דייקין הכי קתני
נדר ואיני נדרה לי אלא ה"ק בשלמא
אי לא מוקמינן לה כר' מאיר מניין
לפירוש דנדר של כשרים מתוך שגוף
נצטון גמור וכשר הדבר לעשות כן
נדרה מקרי ופ"י דלי אמרינן הכי
לא שמעינן ליה לתנא דמפליג בין נדר
לנדרה ולעיל אמרי' בפשיטות מאלן
תנא דשני ליה בין נדר לנדרה לעיל
אמרינן הכי משום דקושטא דמילתא
היא אלא שה"ס גופיה דמי לא לאידך
ניסאף וטמר דלאו רבי מאיר היא ולא
שני בין נדר לנדרה ומתמלא מתני'
שפיר אלא אי אמרת רבי מאיר היא
הכי מיקרי נדר דקרבן נדרה והכי
כיון שאין הנדר רלווי לכשרים אי
אפשר שיקרא נדרה: נדרה נמי
דלמא אתי בה ליד קהל. דלע"ג
דלמא ר"י ו' דלמא פסע ומתאר
לנדר ויתר משלש רגלים:

כי קא"ר מאיר בנדר בנדרה לא קאמר והא
קתני בנדרותם נדר בנזיר ובקרבן תני נדר
בנזיר ובקרבן מאי שנא נזיר דלא דלמא
אתי בה ליד קהל נדרה נמי לא דלמא
אתי בה ליד קהל חזקן דתניא
אמרינן על הילל חזקן ששלא מעל אדם
בעולתו כל ימיו מביאה כשהיא חולין
לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה
הנהא נדרה דקרבנות נדרה דנזירות מאי
איכא למימר סבר לה בשמעון הצדיק
ד"תניא אמר (רבי) שמעון הצדיק מימי לא
אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד פעם אחת
בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא
יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו
תלחלים אמרתי לו בני מה ראתי להשחית
את שערך זה הנאה אמר לי רועה הייתי
לאבא בעיירי הלכתי למלאות מים מן
המעין ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו
יצרי ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו
רשע למה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך
במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה
העבודה שאנלחך לשמים מיד עמדתי
ונשקתי על ראשו אמרתי לו בני כמון ירבו
נזירי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר
א"י אשם כי יפליא לנדר נזיר להזיר לה'
מתקין לה רבי מני מאי שנא אשם נזיר טמא
דלא אכל דאתי על חטא כל אשמות נמי
לא ליכול דעל חטא אלו א"ל ר' יונה היינו
טעמא בשעה תוהין נזירין וכשהן בטמאין
וברין עליהן ימי נזירות מתחזקין בהן
ונמצאו מביאין חולין לעזרה אי הכי אפילו
נזיר טמא נמי נזיר טהור לא דאמדי
אמדי נפשיה דיכול לנדר ואיבעית אימא
אפילו

לש"ס ומצאו מביאין חולין לעזרה ומשום
הוא דעבד: א"י אשם נזיר טהור. דלמלא מתחזק
מביא חולין לעזרה: ליכא למיתם דמתחזק דכיון
דלא נטמא ולא רבו עליו ימי טומאה ודאי לא
מתחזק ואי אמרת אש"ס הוא מתחזק
דאינו יכול לעמוד דלא ליכא למיתם דאי לאו
דלמדי כנפשיה קודם שנדר דיכול לעמוד זו לא
היה נדר ולא מתחזק כל היכא דלא נטמא:
אפילו

לש"ס ומצאו מביאין חולין לעזרה ומשום
הוא דעבד: א"י אשם נזיר טהור. דלמלא מתחזק
מביא חולין לעזרה: ליכא למיתם דמתחזק דכיון
דלא נטמא ולא רבו עליו ימי טומאה ודאי לא
מתחזק ואי אמרת אש"ס הוא מתחזק
דאינו יכול לעמוד דלא ליכא למיתם דאי לאו
דלמדי כנפשיה קודם שנדר דיכול לעמוד זו לא
היה נדר ולא מתחזק כל היכא דלא נטמא:
אפילו

אסור בלשון נדרים דוקא קאמר: אבל
בנדרה לא אמר. והיינו מתני' דקתני כנדרתם
דכשרין נזירי בלשון נדרה: והא קתני בנדרותם
נדר בו. דמשמע בלשון נדר קאמר:
דלמא אתי בה ליד קהל.

אסור בלשון נדרים דוקא קאמר: אבל
בנדרה לא אמר. והיינו מתני' דקתני כנדרתם
דכשרין נזירי בלשון נדרה: והא קתני בנדרותם
נדר בו. דמשמע בלשון נדר קאמר:
דלמא אתי בה ליד קהל. דלמא
אתי בה ליד קהל נדרה נמי לא דלמא
אתי בה ליד קהל חזקן דתניא
אמרינן על הילל חזקן ששלא מעל אדם
בעולתו כל ימיו מביאה כשהיא חולין
לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה
הנהא נדרה דקרבנות נדרה דנזירות מאי
איכא למימר סבר לה בשמעון הצדיק
ד"תניא אמר (רבי) שמעון הצדיק מימי לא
אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד פעם אחת
בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא
יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו
תלחלים אמרתי לו בני מה ראתי להשחית
את שערך זה הנאה אמר לי רועה הייתי
לאבא בעיירי הלכתי למלאות מים מן
המעין ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו
יצרי ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו
רשע למה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך
במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה
העבודה שאנלחך לשמים מיד עמדתי
ונשקתי על ראשו אמרתי לו בני כמון ירבו
נזירי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר
א"י אשם כי יפליא לנדר נזיר להזיר לה'
מתקין לה רבי מני מאי שנא אשם נזיר טמא
דלא אכל דאתי על חטא כל אשמות נמי
לא ליכול דעל חטא אלו א"ל ר' יונה היינו
טעמא בשעה תוהין נזירין וכשהן בטמאין
וברין עליהן ימי נזירות מתחזקין בהן
ונמצאו מביאין חולין לעזרה אי הכי אפילו
נזיר טמא נמי נזיר טהור לא דאמדי
אמדי נפשיה דיכול לנדר ואיבעית אימא
אפילו

אסור בלשון נדרים דוקא קאמר: אבל
בנדרה לא אמר. והיינו מתני' דקתני כנדרתם
דכשרין נזירי בלשון נדרה: והא קתני בנדרותם
נדר בו. דמשמע בלשון נדר קאמר:
דלמא אתי בה ליד קהל. דלמא
אתי בה ליד קהל נדרה נמי לא דלמא
אתי בה ליד קהל חזקן דתניא
אמרינן על הילל חזקן ששלא מעל אדם
בעולתו כל ימיו מביאה כשהיא חולין
לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה
הנהא נדרה דקרבנות נדרה דנזירות מאי
איכא למימר סבר לה בשמעון הצדיק
ד"תניא אמר (רבי) שמעון הצדיק מימי לא
אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד פעם אחת
בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא
יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו
תלחלים אמרתי לו בני מה ראתי להשחית
את שערך זה הנאה אמר לי רועה הייתי
לאבא בעיירי הלכתי למלאות מים מן
המעין ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו
יצרי ובקש לטורדני מן העולם אמרתי לו
רשע למה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך
במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה
העבודה שאנלחך לשמים מיד עמדתי
ונשקתי על ראשו אמרתי לו בני כמון ירבו
נזירי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר
א"י אשם כי יפליא לנדר נזיר להזיר לה'
מתקין לה רבי מני מאי שנא אשם נזיר טמא
דלא אכל דאתי על חטא כל אשמות נמי
לא ליכול דעל חטא אלו א"ל ר' יונה היינו
טעמא בשעה תוהין נזירין וכשהן בטמאין
וברין עליהן ימי נזירות מתחזקין בהן
ונמצאו מביאין חולין לעזרה אי הכי אפילו
נזיר טמא נמי נזיר טהור לא דאמדי
אמדי נפשיה דיכול לנדר ואיבעית אימא
אפילו

לש"ס ומצאו מביאין חולין לעזרה ומשום
הוא דעבד: א"י אשם נזיר טהור. דלמלא מתחזק
מביא חולין לעזרה: ליכא למיתם דמתחזק דכיון
דלא נטמא ולא רבו עליו ימי טומאה ודאי לא
מתחזק ואי אמרת אש"ס הוא מתחזק
דאינו יכול לעמוד דלא ליכא למיתם דאי לאו
דלמדי כנפשיה קודם שנדר דיכול לעמוד זו לא
היה נדר ולא מתחזק כל היכא דלא נטמא:
אפילו

לש"ס ומצאו מביאין חולין לעזרה ומשום
הוא דעבד: א"י אשם נזיר טהור. דלמלא מתחזק
מביא חולין לעזרה: ליכא למיתם דמתחזק דכיון
דלא נטמא ולא רבו עליו ימי טומאה ודאי לא
מתחזק ואי אמרת אש"ס הוא מתחזק
דאינו יכול לעמוד דלא ליכא למיתם דאי לאו
דלמדי כנפשיה קודם שנדר דיכול לעמוד זו לא
היה נדר ולא מתחזק כל היכא דלא נטמא:
אפילו

גמ' (א) [ספ"ס טו]:
(ב) מ"ד: [מספ"ס
שם ס"ד]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי קאמר
ר' מאיר אביר בנדר
בלשון:

הגהות

מהר"ב רנשבורג
(א) רש"י ד"ה נדרה
נמי וכו' אבל בכל
תאמר לא וכו' י"ב
כטו"ט קמיימא דר"ה ד' ד'
א"סא להדיא דלף בנדרה
טובר בכל תאמר. וכו'
הנישוא כו' בשו"ט פנים
מאירות ח"א ס' ג.
וכטו"ט יעקב ח"ב ס' ג.
ע"ש"ה מה שטור:

תורה אור

גמ' (א) דבר אל בני
ישראל ואמרת אליהם
איש או אשה כי יפלא
קידר נזיר קדוהי ק"ו:
(מנחות ג, ב)

רש"י ב' וק"ו ח"ד
הקאמר ק"ו ח"ד ופירש
ק"ו ח"ד ופירש
הקאמר ק"ו ח"ד ופירש

(נדרים טו, טז)

עזר ללימוד הר"ן

רנ"י כל כנויי פרק ראשון נדרים ר"ן י. עין משפט
נר מצוה

אפילו תימא רבי יהודה חיא. ממני דשני זין נדר לנדבה דלר' יהודה מני שמי ליה וכו' קאמר ר' יהודה עוב וזר ומשם היינו דאמר בשלשון ונדבה אכל בנדר לא אמר: מ"ש (א) נדר דלא בר דתני בזה לידר תקלה. כדלעיל: לפי שאין קבוצה מביא תקלה על דדיהו. (ב) לידר (בזיו) כלומר שמי.

אפילו תימא רבי יהודה כי א"ר יהודה בנדרה בנדר
בנדר לא אמר והקתני טוב מזה ומזה נודר
ומקיים תני נודר ומקיים מ"ש נודר דלא
דילמא אתי בה לידי תקלה נדרה נמי
דילמא אתי ⁽⁶⁾ לידי תקלה רבי יהודה
למעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה
מקדישה וסומך עליה ושוחטה תינה נדרה
דקרבנות נדרה גזירות מאי איכא למימר
רבי יהודה למעמיה דרתיא ⁽⁷⁾ רבי יהודה
אומר חסידים הראשונים היו מתאווין להביא
קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה
על ידיהם מה היו עושין עומדין ומתנדבין
גזירות למקום כדי שיתחייב קרבן חטאת
למקום ר' שמעון אומר לא נדרו בניזר אלא
הרצא להביא עולה מתנדב ומביא שלמים
מתנדב ומביא ארבה וארבעה מיני לחמה
מתנדב ומביא חלה בניזירות לא התנדבו
כדי שלא יקראו חוטאין שנאמר ⁽⁸⁾ וכפר עליו
מאשר חטא על הנפש שאמר אבוי שמעון
הצדיק ורבי שמעון ור' אלעזר הקפר ⁽⁹⁾ כולן
שיטה אחת הן נדויר חוטא הוי שמעון הצדיק
ורבי שמעון הא דאמרן ורבי אלעזר הקפר
ברבי ⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾ דרתיא ר' אלעזר הקפר ברבי אומר
וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיו
נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין
והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו
אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו
מכל דבר על אחת כמה וכמה ומבאן כל
היושב בתענית נקרא חוטא והדיון קרא
בניזר טמא כתיב משום דשנה בחטא הוא:
מתני' «האומר (לחבירו) ⁽¹²⁾ קונם קונם
הרי אלו כינויין לקרבן חרק חרף הרי אלו
כינויין לחרם גזיק גיח פזיח הרי אלו כינויין
לגזירות ישובתה שקוקה נודר במוהי הרי אלו
כינויין לשבועה: **גמ'** ⁽¹³⁾ איתמר ⁽¹⁴⁾ כינויין ר' יוחנן
אמר י' לשון אמוות הן ר"ש בן קיש אמר
לשון שבדו להם כח ⁽¹⁵⁾ לזכות נודר בו וכן
ואו אומר ⁽¹⁶⁾ בחדש אשר ברא ⁽¹⁷⁾ ולבן

מתייחסים שלא יעשו שום חטא וירוצו להביא קרבן להחכפר עליהם לפי שאין הקב"ה מניח מקלה על ידיהם מה היו עושים כדי שמתייבש קרבן שאין מביאין קרבן חטאת אלא על חטא ממנו ענין אחר לפי שאין הקב"ה מניח מקלה על ידיהם שאין באין לידי שום מקלה וזכר חטא שמתייבש קרבן חטאת: אלא הרוצה להתנבז מתנבז ומוביא שלמים וכו'. אצל חטאת לא אחי בנדבכה ובנזירות נמי לא היו מתנבזין שלא יקראו חטאים וממנו דקמני נדר בנזיר דמשמע דכשרים נודרין על נזירות אחר כ"ז משעון היא: ברך שימח אתו. דכשיטה חטא משו דעתיירו: נזיר חוטא חיי. משום נדר: וירוצו קרא בנזיר שמוא בתיב. על שם שטימא את עצמו בנת קאמר קרא אשר חטא על הפס: חטא דשנה בחטא הוא. דעל שם ששנה עצמו בחטא שזר עצמו ועוד שטימא וירוצו להכי נחיש ביה אשר חטא על הפס והוא הדין וגלי רחמנא בהאי והוא הדין לכולה ואהכי גילה בהאי משום דזו שניה בחטא שני פעמים והוא הקללה שחוקלל: **מתנבז** איתור קונם. שאמר קונם ככר זה עלי: הרק. (ז) האומר ככר זה עליך חרק או שאמר נזיק נזית פזית הריני נזיק אם אובל ככר זה או שאמר נזית הוא הדין ככר בנזיר: שבתה. שלא אובל ככר זה או שקוקה הרי אלו כיוונים לשבועה והיו כאלו נשבע ממנו: נדר במדוי. כמו מומחה לשון שבועה: **בבא** איתמר בינוין. דקמני בחמני: רבי יוחנן אומר לשון אבדות דף. דהכי משתבעי אומות וכי נדרי או משתבעי משתעו בהאי לשונות וישראל נמי כי אמר בהאי לישנא מיתסר להחמרה אמרנה כי ידור לכל לשון נדר: **לשון שברו** חיי הכהמים. הני לשונות מנא להם חכמים שזו נודרין בכן: תקינו הכהמים בינוין דלא לישון קרבן. בשם כדאמרין בעלמא (עיינו ד' כה): קודם שבא שלמה היחא חורב דומה לכפיה שאין לה אזניה עד שבא שלמה ומיקן לה אזניה דכתי

אין וזיקר תיקן משלים הדכה שגור על השמיים כי היכי דלא לפגעו
 כתיבין חלילו דרד דרדק עמלו כן כתיבין דרדק וכנון ומי דמכרם א
 נגדד דארימאס דלחי למימר נמי קרבן על וזיקר דתמן (אבות פ"א מ"א)

ועון הצדיק דא דארמן. דקראמר עליו אמר קרש כי ופילא וזמי ונשע דקא כזה ראי לנוור מידות
 אפמיס עשערי אי ינה כחטא בעמיס ובוטאס: **בית** יחי אלו חילוי קרבן. לחמיס קרבן
 שום חטא דורד חמיס קרבן שבוך דחור דחור ונשע קטא יחי אלו חילוי קרבן. דרדק: מי כבור. מי:
 דרדקיל (ק) חאמר שמה פ' בן דרדק ונע לאו דרדק וזא דור דאן דור אלו אפמיס דורד
 לעשת פקח וזא דאקא ונשע קטא דרדק בנדיס דמבור איה מענין שבוך בבור
 חלל הכמים ודחיי איה מענין אתאן כתיבין אלו לפי שחלה לישן שבוך שחיה ונשע בייחם דרד ומה
 רבני למותי בן דחיי איה שם בהם כי לשותל לש בניין: **לש** לשון אומות כי. כלשונם חתם
 לשון בורד חתם הכמים. דרדק חתם דחורקא דאר לימא קרבן **לש** לשון ופמיס קריס שם קרבן
 אשחוריס שם שבוך נכלה וכל השותל דאר חתם ויהי לעני שמה יחי קרבן דרדק נבתי
 וזקנו אתאן כתיבין על שכלול שאלא האותות קרבן לישון וזא שחלה האותות:

דרים להו לקראי כר' מאיר דטוב מזה
יסקר מיהו בזה פליג עליה דר' מאיר
י' ואו הדין לערוב ולדידיה דקא נודר
רבי יחודה לשעמיה. דאמר דכשרין
מאמון להביא קרעטס על חוזה
וממון כך הם נודרין במור וזוהי
שלוונה וז' הם עושים מיקרי נדבה:
ד' מיני להמות. תמן וג' מינים של
מזה מלות רקיקון רבצוני:
הנה עומטס עומטס וז' מיני לא ארבי

פניני רש"י
מאשר חטא על חנפשו.
משמע שהטא בנפש אדם:
(ב"ק נא: ד"ה על הנפש)

תוספות

ואבע"א כי קאמר ר' יהודה בנדר אבל בנדרה לא קאמר: נדרבה נמי אתי לידי תקלה.
ורמשי ר"י לטעמיה הי"מ לשנוי כדלעיל אלא ניתא ליה לאתווי כרבי יהודה גופיה וכן בסמוך (גבין) נזירות מיימי מר' יהודה חסידים הראשונים וכו' מהאי טעמא אע"ג דהוה מצי לשנוי כדלעיל:

[illegible]

אדם מביא כבשתו. מדנקט לשון נקיבה אלמא דבשלים איירי וחימה דמאי תקלה שייך בשלמים והלא אין מעילה בשלמים וי"ל דנהי דמעילה ליתא איסור דאורייתא מיהא איכא כדאמר ב"ה (דף כט.) בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא משום דאיסורא רכיב עליה:

אמר אבי שמעון הצדיק
בי, ורתיחו אינם שוין ריש
אירי בנידי קטמ דאמר לעיל
א' לעלוז קטמ דאמר בטורז
י'יל דאה'ג וזה'י לא קאמר
דבר אחד אלא שיטה א'
דכולו ס'ל דזוי חוטא טפי
מטובנ דידה וכה'ג אמרי
במסכתא את הספית (תפ טז):

כי חודר ומתחיל נזירות א"י נמי
מא אינו אלא מפני שמתחרטין
ש': **דנזירות מאי איבא**
א דשמעון הצדיק דנדר נזירות
לשם שמים נודרין בלשון נדר
שיש כשרים שנודרים נזירות
אל מיקרי כלל דנדר משמע
דכתיב (סופר י) אהבם נדבה
ואצ"ג דמה מתנדבים בלשון
נדרים מעוונותיהם נדבת שמים
נת יסורים אלא מנאבה (אלא)
ש"ע צ"ל דנדר נדבה וד"ה ר'.

[illegible]

לִימָא קֳרְבַּן לֵה' דִּילמָא אָמַר
שְׁלָה וּתְנִיָּא ^(ד)רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר
מִזֵּין

[illegible]

השניות הי היכל להל לפענו באקסורל דארייאל הכי מני
להס וכונו גמי ושמרמס את משמרתי (ויקרא י"ז) עש מש
י' היינו דמן (נחם ס"ז מ"א) נדרים סין ופסוק שחיקו א'
דוקא (אבל) למ"ד לישן שבדו חכמים'
היחטא גמי וכוונתו: בליל
וכה"נ אצל פירקין גמי (מלאך ע"ז)
למשיח. וכלל מ"ד שכן ק"ל באי
לשם מפתח לכל פסוקי תורה
[אז"כ] נדרים שדרים אסאי ל"א כולל
לשם משיח דריו אחרת כסור
שארם נדר אחרים מנענעו
אלמא נדרים שחיקו חכמי' בחכמים
לשם אורמרים היו וכו' למ"ד
אזי קרינו נדרים פלח פשוט
אזי חכמי' נדרים פלח פשוט
אזי חכמי' נדרים פלח פשוט

מסורת
הש"ס

10

קושיות פשוטות

דף י'

גמ', ר' יהודה לטעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה ומקדישה וכו'

קושיא:

קשה, למה מביאה הגמ' כאן שיטה זו בשם ר' יהודה, ולא בשם הלל הזקן כמו הגמ' לעיל (ט:).

תירוץ:

התוס' (ד"ה נדבה) תירצו, דניחא לה להגמ' כאן להביא שיטה זו בשם ר' יהודה עצמו, דנמצא דר' יהודה אזיל בזה לשיטתו. [וע"ע בספר עבודה ברורה (עמ' רנד) שתירץ באופן אחר].

גמ', אדם מביא כבשתו לעזרה

קושיא:

קשה, דאם מביא כבש, על כרחך איירי בקרבן שלמים שהוא קדשים קלים, ולא בקרבן עולה שהוא קדשי קדשים, שהרי עולה צריך להיות זכר, [ולא כמו הברייתא דלעיל בהלל הזקן דמיירי בעולה], וא"כ קשה, מה תקלה איכא, הא בקדשים קלים ליכא מעילה קודם שחיטה.

תירוץ:

התוס' (ד"ה אדם) תירצו, דאע"ג דליכא מעילה בקדשים קלים קודם שחיטה, מ"מ אסור מדאורייתא ליהנות מן הקרבן, ונמצא דאיכא חשש תקלה. [וע"ע בקרן אורה (ד"ה אדם) שתירץ באופן אחר].

גמ', חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת

קושיא:

קשה, למה נתאוו להביא קרבן חטאת, שכל תכליתה היא לכפר על חטאים.

תירוץ:

הקרבן עדה (על ירושלמי, נדרים פ"א ה"א) תירץ, שרצו להתכפר על אותם פעמים שהיו עומדים לחטוא, והקב"ה הוצילם מן החטא, ונתאוו לכפר על הרצון לחטוא. [וע"ע ברא"ש (ד"ה היו) שתירץ באופן אחר, ודבריו צריכים ביאור].

גמ', חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת

קושיא:

קשה, למה נתאוו דוקא להביא קרבן חטאת, ולא קרבן אשם, שגם היא לא באה בנדבה.

תירוץ:

בשלמי נדרים (ד"ה ר' יהודה) תירץ, שהיו יכולים להביא קרבן אשם תלוי, כמאן דאמר (כריתות כה). דמתנדב אדם אשם תלוי בכל יום. [ועיי"ש שכתב עוד תירוצים לקושיא זו, וע"ע בחי' חת"ס, ובשיטמ"ק בשם הרא"ם, שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', כינויין ר' יוחנן אמר לשון אומות הן

קושיא:

קשה, אם כן מהו החידוש של 'כינויין' יותר משאר לשונות האומות, והו"ל למתני 'הנודר בכל לשון נדרו נדר'.

תירוץ:

הר"ן לעיל (ב. ד"ה כל) תירץ, דיש חידוש מיוחד בהני לשונות, שאינם מעיקר לשונות של האומות, אלא הם שיבושים מלשון הקודש, והיה אפשר לומר דגרעי טפי משאר לשונות האומות, וקמ"ל מתני' דאעפ"כ כינויין מועילין לנדר. [וע"ע בתוס' לעיל (שם ד"ה כל) שתירצו באופן אחר].

דף י:

גמ', מנין שלא יאמר אדם לה' עולה וכו'

קושיא:

קשה, הא ידוע שהכהן גדול ביום הכיפורים אומר 'לה' חטאת' כשעושה גורל על שני שעירי יום כיפור כדי לקבוע איזה מהם הוא לה' ואיזה לעזאזל, כמפורש במשנה במסכת יומא (לט.).

תירוץ:

הגבורת ארי (יומא שם) תירץ, דגבי כהן גדול לא חיישינן שמא יחזור ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, דכהנים זריזין הן, וכל שכן בכהן גדול דזריז טפי. [ועיי"ש עוד בגבורת ארי, ובשלמי נדרים (ד"ה ולימא) שהביאו תירוצים אחרים].

גמ', בית שמאי סברי גזרינן כינויי משום כינויין

קושיא:

קשה, שלפי זה לכאורה יוצא שכינויי כינויין אינם אלא מדרבנן, וזה קשה, דא"כ היאך אפשר דכינויי כינויין דנזירות מועילין [כמבואר בגמ' בסמוך], הא נמצא שמדאורייתא הנזיר מביא חולין לעזרה כשמביא קרבנות נזירות.

תירוץ:

הקרן אורה (ד"ה בית שמאי) תירץ, שבאמת כינויי כינויין מועילין מדאורייתא, משום שכיון שתקנו חז"ל דלשונות אלו הן לשונות של נדר או נזירות, שוב מועילין גם מן התורה, כמו דמהני כל כינויין למ"ד לשון שבדו חכמים הם. [וע"ע בספר דבר יעקב (אות ז) שתירץ באופן אחר].

גמ', איבעיא להו מפיחזנא מאי מיתחזנא מאי וכו'

קושיא:

קשה, למה מביאה הגמ' נידונים אלו, הא כל הספק הוא רק אליבא דשיטת בית שמאי דס"ל כינויי כינויין אסורין, והרי לדינא קיי"ל כבית הלל דכינויי כינויין מותרין.

תירוץ:

בהפלאות נדרים (ד"ה היכי דמי) תירץ, דהוצרכה הגמ' להביא נידונים אלו, כדי לקבוע שלשונות אלו הם רק כינויי כינויין, ולא כינויין גמורין, וממילא לדינא הם מותרים, כיון דקיי"ל כשיטת בית הלל דכינויי כינויין מותרין. ועיי"ש שהביא, דאיכא מ"ד בירושלמי (נזיר פ"א) דלשונות אלו הם כינויין גמורין, וכתב, שלפיקך הבבלי בא לקבוע דזה אינו. [וע"ע בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תתסג) שתירץ באופן אחר].

גמ', איבעיא להו מפיחזנא מאי מיתחזנא מאי וכו'

קושיא:

קשה, מה היא ספיקת הגמ', הא לכאורה הדין תלוי במציאות הדברים, אם רגילים בני אדם לדבר כן או לא, ופוק חזי מאי עמא דבר.

תירוץ:

הרא"ש (ד"ה תני) ביאר, שרק 'המופלגים בעלוג' היו מדברים כן, ולדבריו מובן, שספיקת הגמ' היא, אם זה מספיק כדי להיחשב לשון לגבי נדרים. [וע"ע בתוס' (ד"ה איבעיא) שביארו באופן אחר, ועי' בברכת אברהם שביאר כוונתם].

ר"ן (ד"ה וב"ה סברי), וקיי"ל כר' יוחנן דאמר לשון אומות הם

קושיא:

קשה, מה היא הנפקא מינה לדינא בין שיטת ר' יוחנן דאמר לשון אומות לבין שיטת ריש לקיש דאמר לשון אומות.

תירוץ:

הרש"ש (לר"ן שם) תירץ, דלפי ריש לקיש לכתחילה אין ראוי לנדור בלשון קרבן, שהרי מטעם זה חידשו חז"ל כינויין, כדי שלא ינדרו אנשים בלשון קרבן, אבל לפי ר' יוחנן מותר לכתחילה לנדור בלשון קרבן. [וע"ע בהפלאות נדרים (ד"ה ונלענ"ד) ובשלמי נדרים (ד"ה וקיי"ל) שתירצו בדרכים אחרים].

דף י

תוכן

- א. גדר האיסור ליהנות מקדשים קלים
- ב. יסוד המחלוקת בין ר' יוחנן וריש לקיש
- ג. חקירה גדולה ביסוד דין כינויים
- ד. למה לא מועילין כינויי כינויים לפי ב"ה

(א) גדר האיסור ליהנות מקדשים קלים

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מחלקת בין נדר לנדבה, דגבי נדר ס"ל לר' יהודה שהדרך המובחר הוא שלא לנדור כלל, וזה טוב יותר מלנדור ולשלם, אבל לגבי נדבה ס"ל לר' יהודה דהדרך הטוב ביותר הוא שנודב ומשלם. ומקשה הגמ' מאי שנא נדר מנדבה, הרי בשניהם איכא חשש תקלה, ומתרצת הגמ', ר' יהודה לטעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה. והיינו, שבבכה"ג ליכא חשש תקלה.
- ב. **דברי התוס':** הקשו התוס' (ד"ה ר' יהודה), למה צריך להקדיש הכבש דוקא סמוך לעזרה, הא ע"כ כבש בא לקרבן שלמים, [דקרבן עולה צריך להיות זכר], והרי בקדשי קלים כגון שלמים ליכא מעילה כמבואר בגמ' מעילה (ז:). ותירצו, דאע"ג דליכא מעילה בקשים קלים, מ"מ אסור מן התורה ליהנות מהם. [וכיסוד דבריהם כתבו גם התוס' בנוזר (כד:). וברש"י בפסחים (כז:), שאסור מן התורה ליהנות מקדשים קלים, אע"פ דליכא מעילה.
- ג. **ב' מהלכים:** מצינו באחרונים ב' מהלכים בביאור האיסור ליהנות מקדשים קלים. א. בשיעורי ר' שמואל (אות ע) ביאר, דקדשים קלים נתמעט רק מקרבן מעילה, אבל לא מאיסור מעילה. וכ"כ הקהילות יעקב. ב. השער המלך (הל' חמץ ומצה פ"ג ה"א) כתב, שמצד דיני קדשים ליכא איסור כלל, אלא שאסור מצד בל יחל, שכיון שנדר להקדיש בהמתו, אם יהנה ממנה הרי הוא עובר על נדרו. [ועי' באחיעזר (ח"ב סי' יח אות ה) נפק"מ בין המהלכים].
- ד. **מחלוקת ר"ן ורמב"ם:** הקובץ שיעורים (ח"ב סי' יח אות ו) כתב, דשיטת השער המלך תלויה במחלוקת גדולה בין הראשונים. דהנה הר"ן לקמן (טו. ד"ה הלכה) הביא בשם הרמב"ם, דמי שנדר לאסר ככרו על חבריו, אם חבריו יאכל הככר, אין חבירו לוקה משום בל יחל, דאיסור בל יחל שייך רק במי שהוציא נדר מפיו, אולם הר"ן עצמו נחלק על הרמב"ם בזה וס"ל דחבירו לוקה משום בל יחל.
- ה. **השעה"מ נוחא רק לפי הר"ן:** כתב הקובץ שיעורים, דדברי השעה"מ נוחא רק לפי שיטת הר"ן הנ"ל, אבל לא לפי הרמב"ם. שהרי לדעת הרמב"ם יוצא דמצד בל יחל האיסור ליהנות מקדשים קלים שייך רק בנודר, אבל לא בשאר אנשים, והרי גם שאר אנשים אסורים ליהנות מקדשים קלים, ומבואר דהאיסור אינו מצד בל יחל, אלא מצד דיני קדשים. אבל לפי הר"ן שפיר י"ל כדברי השעה"מ.

(ב) יסוד המחלוקת בין ר' יוחנן וריש לקיש

- א. **סוגיית הגמ':** במשנה מפרשת דין 'כינויי נדרים' המובא במשנה בריש המסכתא (ב.). והגמ' מביאה מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש בביאור מה הם 'כינויים', דר' יוחנן סובר דהם לשונות האומות העולם, וריש לקיש סובר דהם לשונות שבדו חכמים להיות נודר בהם. ומצינו באחרונים ב' מהלכים בביאור יסוד המחלוקת בין ר' יוחנן וריש לקיש, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', קושיית הראשונים על ר' יוחנן:** הר"ן לעיל (ב. ד"ה כל) הקשה על שיטת ר' יוחנן, מאי שנא דמפרש מתני' (י.) הנך לישני 'קונם קונם קונס' טפי משאר לישני של עכו"ם, לימא 'הנודר בכל לשון נדרו נדר'. וכן הקשו התוס' (ב. ד"ה כל). והביא הר"ן בשם החכם הגדול ר' יהודה בר' חסדאי לתרץ, דרבותא אשמעי' דלא מבעי בלשונות נכרים שהם לשונות גמורים נדרו נדר, אלא אפי' לשונות כמו הני דהם שיבושי לשון הק' ולא לשון גמור של עכו"ם, מהני.
- ג. **יסוד המחלוקת:** עפ"ז ביאר בשיעורי ר' שמואל (אות עד) יסוד המחלוקת ר' יוחנן ור"ל, דר"ל פליג על החידוש הנ"ל, וס"ל דשיבושי הלשון באמת לא מהני, וכמו הס"ד דמתני' לפי ר' יוחנן. והסברא בזה היא, דגבי נדרים צריך להוציא מפיו 'לשון' של נדר [או עכ"פ 'ביטוי' של נדר, עי' בסמוך (סעי' ג)], ור"ל סובר דשיבוש לשון אינו נחשב 'לשון' ולכן לא מהני, אולם ר' יוחנן ס"ל דגם שיבוש הלשון מהני [ועי' בסמוך (שם) ביאור בשיטת ר' יוחנן].
- ד. **מהלך ב', קושיית הראשונים על ריש לקיש:** הר"ן לעיל (שם) העיר, לפי שיטת ריש לקיש, דחז"ל תקנו לשונות כינויים, היאך מועילים מן התורה, עיי"ש מה שתירץ. וכן העירו התוס' (ד"ה כל), ותירצו, שאע"פ שהלשון בא מחז"ל, מ"מ מועיל מן התורה, כיון שכוונתו לנדור. וביאר הברכת אברהם (ב. בענין דין לשון) דס"ל להתוס' דשיטת ר"ל היא דלא בעינן דין 'לשון' כלל, אלא מספיק שהוציא מחשבותיו מפיו.
- ה. **יסוד המחלוקת:** עפ"ז ביאר הברכת אברהם (שם) יסוד המחלוקת ר' יוחנן ור"ל, דר"ל פליג על שיטת ר"ל, וס"ל לר"י דבעינן דין 'לשון', ולכן ס"ל דלא מהני לשונות חכמים להיות מועיל מן התורה. ובזה ביאר הברכ"א דברי התוס' (שם) דלפי ר' יוחנן לשונות העכו"ם מועילים לנדרים רק אם הנודר מבין מה שאומר, וביאר, משום דבלא"ה לא נחשב 'לשון', ושיטת ר' יוחנן היא דבעינן דין לשון לנדרים, ודלא כשיטת ר"ל דס"ל דלא בעינן לשון.

ג) חקירה גדולה ביסוד דין כינויים

- א. **סוגיית הגמ':** במשנה מפרשת דין 'כינויי נדרים' המובא במשנה בריש המסכתא (ב). והגמ' מביאה מחלקות ר' יוחנן וריש לקיש בביאור מה הם 'כינויים', דר' יוחנן סובר דהם לשונות האומות העולם, וריש לקיש סובר דהם לשונות שבדו חכמים להיות נודר בהם.
- ב. **נפק"מ לדינא:** הר"ן (י: ד"ה ובית הלל) כתב, שלדינא קיי"ל כר' יוחנן, דלשון אומות הם. והעיר הרש"ש (לר"ן שם), מהי הנפק"מ לדינא בין ר' יוחנן לריש לקיש, הלא לשניהם כינויים מועילים מן התורה כמ"ש הר"ן לעיל (ב). ובשלמי נדרים (לר"ן שם) ביאר הנפק"מ בין השיטות, שלפי ר' יוחנן כינויים מהני רק במקום שמדברים כן, משא"כ לפי ר"ל כינויים מועילים בכל מקום. וכ"כ הריטב"א (ב. ד"ה וכינוי), שלפי ר' יוחנן כינויים מהני רק במקום שמדברים כן.
- ג. **מחלוקת הראשונים:** הריטב"א (שם) כתב, שדין זה נכון לא רק לגבי כינויים, אלא גם לגבי לשון גמור של האומות, דמהני רק במקום שמדברים כן, אבל לא במדינה שאינם מדברים כן. אולם בחי' ר' שמואל (ס' א) כתב לדייק מדברי הרמב"ם (הל' נדרים פ"א הט"ו) דס"ל דיש לחלק בזה בין לשון גמור לבין כינוי, דכינוי מהני רק במקום שמדברים כן, כדברי הריטב"א, אבל לשון גמור של עכו"ם מהני גם במקום שאינם מדברים כן.
- ד. **חקירת האחרונים:** בחי' ר' שמואל (שם) כתב, דיסוד המחלוקת בין הריטב"א והרמב"ם תלוי בחקירה גדולה ביסוד הדין דכינויים. דהנה חקרו האחרונים [עי' משנת ר' אהרן (ס' ב), חי' הגרי"ז (נזיר ב.)], אם החידוש של כינויים הוא דגם כינוי נחשב לשון, או שבאמת כינוי אינו לשון גמור, אך החידוש של כינויים הוא דגבי נדרים א"צ תורת 'לשון', אלא רק דין 'ביטוי שפתיים', וכינוי נחשב 'ביטוי' אע"פ דלא נחשב 'לשון'.
- ה. **יסוד המחלוקת:** עפ"י ביאר ר' שמואל (שם) יסוד המחלוקת בין הרמב"ם והריטב"א. הריטב"א סובר דחידוש של כינויים הוא דגם כינוי נחשב לשון, ולכן אם כינוי מועיל רק במקום שמדברים כן, א"כ ה"ה בכל לשון דמהני רק באופן זה. אבל הרמב"ם סובר דחידוש של כינויים הוא דאף כינוי נחשב לשון, ולכן כינוי מועיל לגבי נדר. ולכן ס"ל דאע"פ דגבי כינוי מהני רק אם מדברים כן, מ"מ בלשון גמור א"צ תנאי זה, אלא מהני בכל מקום.

ד) למה לא מועילין כינויי כינוין לפי בית הלל

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל לגבי 'כינויי כינוין', דב"ש סברי דמועילים, ויש בהם איסור בל יחל, אבל ב"ה סברי דאינם מועילים. ומבאר הגמ', דכינויי כינוין היינו כגון 'מקנמנא מקנחנא מקנסנא', ששיבשו הלשון יותר מדאי. ומבאר הגמ' [בצד הראשון] טעם המחלוקת, דב"ש סברי 'בהני נמי משתעי אומות וב"ה סברי בהני לא משתעי אומות'.
- ב. **כפשוטו:** כפשוטו, משמע בגמ' דפליגי ב"ש וב"ה במציאות הדברים, אם אומות העולם רגילים להשתמש עם לשונות הנ"ל במקום קרבן. וכן דיין השלמי נדרים (לר"ן ד"ה וב"ה) מדברי המפרש (ד"ה בהני נמי). אולם העיר השלמי נדרים, דקשה לומר כן, דהיאך נחלקו חז"ל במציאות הדברים, ולמה לא ביררו הדבר לידע המציאות האמיתית.
- ג. **ביאור הר"ן:** השלמי נדרים (שם) כתב לדייק מדברי הר"ן (ד"ה ב"ה) דפירש כוונת הגמ' באופן אחר, שבאמת לא נחלקו במציאות הדברים, אלא לכו"ע המציאות היא שקצת אנשים מדברים כן, ורובם אינם מדברים כן, ונחלקו ב"ה וב"ש אם מספיק בלשון כזה. ובספר עטרת שמואל (ד"ה לא) ביאר, דגבי נדרים בעינן דין 'לשון', וב"ה סברי דמה שקצת אנשים מדברים כן לא מספיק כדי להחיל על מילים אלו תורת 'לשון', וב"ש סברי דגם בכה"ג נחשב לשון.
- ד. **ביאור הרא"ש:** בספר קובץ ציונים והערות (בענין כינויי כינוין) כתב לדייק מדברי הרא"ש בפירושו לסוגיין, שפירש באופן אחר, דסברת ב"ה דכינויי כינוין אינם מועילין אינו משום דרוב האומה אינם מדברים כן, אלא משום דלשונות אלו הם רחוקים מעיקר הלשון, וממילא אין בהם תורת 'לשון' אפילו אם רוב העם רגילים לדבר כן.
- ה. **תלוי במחלוקת הראשונים:** בספר לב המלך (ס' ד אות ח) העיר, שביאורם של הר"ן והרא"ש נכונים רק לפי השיטות דס"ל דגבי נדרים בעינן דין 'לשון', ובלא"ה ליכא נדר, [עי' בזה לעיל (סעי' ג)], והר"ן אזיל לשיטתו דבעינן דין לשון, אבל הרמב"ם סובר דלא בעינן דין לשון, אלא מספיק ב'ביטוי' בעלמא, דהיינו שהוציא מחשבתו מפיו, ולשיטה זו אכתי צ"ב למה לא מהני כינויי כינוין לב"ה. [וכתב דע"כ הרמב"ם ביאר כרבינו אברהם מן ההר, עיי"ש].

בענין 'שלוש עליכם'

איתא בגמ' שתקנו חז"ל כינוים כדי שלא יבאו אנשים להוציא שם שמים לבטלה, והוכיחו זה מעצם לשון הפסוק, דהול"ל לה' קרבן ולמה כתיב קרבן לה', אלא צ"ל שחוששין שאם יאמר "לה" שם שמים לבטלה. כן פירש הרא"ש. והשל"ה (עי' נחל קדומים בראשית ד"ה בראשית ברא) פירש באופן אחר קצת, שהחשש הוא שמה שמא ימות ולא יגמור דבריו. [והנחל קדומים הביא טעם שלישי עפ"י הזוהר, שלא יזכיר שם ה' אלא אחר מילין, ולכן מקדים התורה "בראשית ברא", וכן בכמה דברים אחרים כמו "שמע ישראל" או "ברוך אתה", מקדימים שתי מילים קודם הזכרת שם שמים].

ובין להרא"ש ובין לשל"ה עולים בקנה אחד, שחוששין שאם לא יגמור דבריו יוצא שם שמים לבטלה. ולפי"ז יישב הישועות יעקב (יו"ד קמח' א') מנהג העולם שאומרים "שלוש עליכם" והעונה חוזר ואומר "עליכם שלום" ומה טבעו של מנהג זה, וגם לכאן הו"ל לראשון לומר ג"כ "עליכם שלום" משום חשש הנ"ל, כדי שלא יוצא שם שמים לבטלה, שהרי 'שלוש' הוא שמו של הקב"ה. ותירץ, שכיון שאין חוששים שמה ימות, משום שע"י הקדמת שלום לחבירו מאריך ימיו, וז"ל "דהקדמת שלום לכל אדם מארכת ימיו ושנותיו של אדם, וע"כ יוכל להתחיל בשם אף שאמרו חז"ל לא יאמר אדם לה' חטאת כו', אבל בכאן שרצונו להקדים שלום והוא מארכת ימיו ושנותיו של אדם".

אכן מובא בשם החת"ס (בספר משה אמת ותורתו אמת סימן ר"ל) טעם אחר, דיש לחוש דאיש אחר יבוא לאחר שאמר הראשון שלום עליכם ויראה רק שהשני אמר לו שלום עליכם ויסבור שהראשון אינו משיבו ויחשדהו לרשע, וז"ל "טעם למה שנהגו להבא מן הדרך לומר לו שלום עליכם, ומשיבו עליכם השלום, ולמה לא משיבו לו ג"כ שלום עליכם, ותירץ, דיש לחוש דאיש אחר יבוא לאחר שאמר הראשון שלום עליכם ויראה רק שהשני אמר לו שלום עליכם ויסבור שהראשון אינו משיבו ויחשדהו לרשע כדאחז"ל ברכות ו ע"ב דאם נתן לו שלום ולא החזיר נקרא גזלן".

ויש לעיין, במי שנמצא במקום שאין שלשה בני אדם עמו בזמן אמירת קידוש לבנה, אם יש לו לומר "שלוש עליכם" ג' פעמים, או שיש להשמיטו מנוסח התפילה. והנה בעיקר טעם אמירת שלום עליכם בשעת קידוש לבנה נאמרה ג' טעמים. א' (מטה משה סימן תקמ' ומג"א תכו') שכיון שאמר "תפול עליהם אימתה ופחד" שהוא לשון קללה יש לומר לחבירו "שלוש עליכם" שתהא חל עליו ברכה. ב' (לבוש תכו') שכיון שעשה מצוה רבה של קידוש לבנה שדומה לקבלת שכינה ראוי לתת שלום זה לזה מתוך שמחה וטוב לבב. ג' (אליה רבה סק"ד בשם האריז"ל) שקיטרוג הראשון בעולם ע"י הלבנה שאמרה שא"ל לשני מלאכים לשמש בכתר אחד ולכן מתפללין שלום עליכם שלא יהא עוד קטרוג בעולם. ולכ' לב' טעמים הראשונים לא שייך לזה אם אומרו ביחידות אכן מטעם האריז"ל שהיו באמת תפילה כל קטרוג הלבנה לכאן יש לאומרו אפילו ביחידות. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' 102).

דף י

בענין שבועה בשם

גמרא:

מתני'. שבותה שקוקה נודר במוהי הרי אלו
כינויין לשבועה איתמר כינויין ר' יוחנן אמר לשון
אומות הן, ר"ש בן לקיש אמר שלון שבדו לכם
חכמים להיות נודר בו.

תמצית הסוגיא:

ממתני' וגמ' דידן הוכיחו כמה ראשונים דשבועה אין צריך שם, ויש להקדים דלגבי נדרים פשיטא דאין צריך הזכרת השם דהוא אוסר החפץ עליו בקונם, אבל בשבועה מצינו בפסוקי התורה ענין של שם ה' וכמו דכתיב 'ובשמו תשבע', וכן לא תשבעו בשמי, ויתבאר דזהו עיקר ענין של השבועה דהוא נשבע בה' אלקי ישראל דכמו שהשי"ת קיים כך יהא שבועתי קיימת, והוא אופן לקשר ולחזק עצמו לקיים שבועתו. ועל כן יש מבוכה גדולה בראשונים האם הזכרת השם מעכב בשביל השבועה או לא ויש בזה סתירת הסוגיות.

דהנה תנן במתני' דהכא מהו הכינויין לקרבן ולחרם ולנזירות ולשבועה, ובגמ' בדעת ריש לקיש נתפרש דהני כנויין הם לשונות שבדו להם חכמים להיות נודר בו, והטעם שתקנו כן הוא שלא יזכיר את שם ה'. וכתבו התוס' דזהו הטעם לכלל הד' דברים שבמשנה דהיינו גם חרמים ונזירות ושבועות תקנו כנויין שלא להזכיר בו שם ה', והוכיח התוס' רי"ד כאן בסוגיין דמפורש דא"צ הזכרת השם, וכן הוכיח הר"ן לעיל (דף ב.) בתוך דבריו ממתני' כאן, וכן הוכיח מעיקר דין כינויין דא"צ הזכרת השם, דהא מפורש בשאר דוכתי דהזכרת השם לבד הוי ג"כ שבועה, ואי כל שבועה צריך שם ה' א"כ כנויין אינן מועילין כלום, דהא בלי השם אינו מועיל ועם השם הרי א"צ לשון שבועה וכנויין כלל, וע"כ דכנויין לבדם מועילין בלי להזכיר השם, ורק קשה מסוגיות במסכת שבועות דמבואר דשבועה צריך שם. ונאמר כמה שיטות.

והיא סוגיא גדולה, ולסכם הדברים יש ג' דרכים [כלליים] בדין שבועה בשם: א' תוס' רי"ד ור"ן נקטו דא"צ שם כלל. ב' רמב"ן ורא"ש נקטו דאפילו אי בעצם צריך שם מ"מ מהני בלי שם מדין ידות ג' רמב"ם וראב"ד ור"ת ועוד, דכתבו לחלק דלאיזה דברים צריך שם ולאיזה דברים א"צ שם [לר"ת רק במושבע מפי אחרים צריך שם, להרמב"ם לקרבן ולמלקות צריך שם, לראב"ד למלקות דלא תשבעו צריך שם].

תמצית מראי מקומות

סיכום השיטות:

שיטה א. דשבועה אינו צריך שם כלל

א. תוס' רי"ד כאן

כתב על סוגיין דמהכא משמע דשבועה אינו צריך 'שם' [דהיינו כשאומר שבועה אינו צריך להזכיר שם ה' ולומר הריני נשבע בה' אלקי ישראל שלא אוכל ככר זה] דהא תקנו כינויין שלא יבוא לומר שם ה' וע"כ דבדרך כלל אינו צריך להזכיר.

ב. רי"ן דף ב. ד"ה שבועות כשבועות

כתב ב' הוכחות דא"צ שבועה בשם, א' מעיקר מתני' דכינויין מוכח כן דממ"נ אי מזכיר שם ה' אז אין צריך כינוי [דגם שם ה' לבד הוי לשון ה' כשיאמר ה' אלקים לא אוכל ככר זה], וע"כ דלא נצרך כינויין אלא כשלא הזכיר השם. ב' ועוד הוכיח [כתוס' רי"ד דלעיל] דעיקר תקנת כינויין הוא שלא יאמר שם ה' וע"כ דא"צ הזכרת השם.

ושוב הביא שיטת ר"ת והראב"ד דמצריכין לפעמים שם, ויובאו שיטתן להלן בשיטה ג'.

שיטה ב. דשבועה אינו צריך שם מדין ידות

ג. רא"ש הובא בטור סי' רל"ז

הטור הביא די"א שאינה שבועה אלא א"כ נשבע בשם, אבל הרמב"ן כתב דהוי שבועה בלא הזכרת שם וכינוי, והרא"ש ביאר דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות. [ועיין בב"י שם שהביא הדיעות בענין שבועה בשם].

שיטה ג. דלמקצת דברים שבועה בעי שם

[ג' דרכים בראשונים]

ד. ר"ת הובא בר"ן דף ב.

הר"ן (דף ב.) הביא מר"ת דבמושבע מפי אחרים צריך שם, ורק דנשבע מפי עצמו א"צ שם.

ה. ראב"ד הובא בר"ן דף ב.

ואח"כ הביא הר"ן מהראב"ד דבשביל לאוי דמלקות צריך שם דבכל לאוי דמלקות כתיב שם 'לא תשבעו בשמי לשקר וכו'

ו. רמב"ם הל' שבועות פ"ב ה"ב - ה"ד

הרמב"ם בהל' ב' כתב תחילה דהנשבע בשם ה' הרי זה שבועה גמורה, ואח"כ בהלכה ד' לגבי נשבע בלי שם חילק בין קרבן ומלקות ולאיסור, דהנשבע בלי שם הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו אבל אינו חייב קרבן ומלקות, וצ"ב ממ"נ אי אינו שבועה לקרבן ומלקות אז איסורא מנין [ודנו הראשונים והפוסקים אי שבועה צריך שם אז מנלן לאיסורא].

ביאור הנידון אי שבועה בעי שם:

ז. **חינוך** מצוה ל'

כתב ענין השבועה דהוא נשבע בה' ואומר כשם שה' קיים כך יהיה דבר זה קיים, ונמצא דעצם ענינו של השבועה הוא להשבע בה'.

ח. **ר"ן** בשבועות דף כה.

כתב לחדש דשייך שבועה על חפצא, כשאומר ישיבת סוכה עליו בשבועה, וביאר דענין השבועה שייך בה דהיינו כשם שה' יתברך קיים כך יהא דבר זה אסור עלי בשבועה ע"ש. וחזינן דזהו מהותה של שבועה, ומובן הטעם להצריך שם ה'.

ט. **חידושי ר' ראובן** סי' א'

הביא נידון הראשונים אם מהני ידות לשבועה בשם, וכתב לדון למה לא יועיל מדין ידות ומהו טעמא דאלו הראשונים דמצריכים שבועה בשם להדיא ואינן סומכין על ידות.

ו. כתב לדון בגדר של שבועה בשם אי הוי מדין הביטוי של השבועה או דין אחרת [ויוסבר בקטע הבא בהדברי יחזקאל].

י. **דברי יחזקאל** סי' כ"ט אות ד'

חקירה עפ"י הנ"ל בטעם הצרך השבועה האם דזהו גוף לשון השבועה, לפרש כוונת השבועה, או דיותר מזה הוא צריך להזכיר שמו של הקב"ה דזהו ענין השבועה [וצריך דוקא הזכרת שם עם כל חומר של הזכרתו]. וכתב דבזה תלוי אי מהני בהו ידות.

יא. **ים הנדר**, בענין שבועה בשם, אות ה'

בביאור פלוגתת הראשונים דלעיל, ובמה תלוי אי מהני ידות, כתב לבאר בארוכה דענין השבועה הוא בשם, ולכן נתחלק הג' שיטות דלעיל, דכיון דהחפצא של שבועה הוא בה' לכן צריך לצרף שם ה' עם השבועה ושבועה בעי הזכרת השם ממש, ויש נקטו דע"י דענין השבועה הוא בה' לכן זה נכלל בגוף ביטוי ולשון השבועה, אבל לזה מהני ידות, ושיטה ג' ס"ל דכיון דזהו ענין השבועה הרי בחפצא הוי שבועה בשם ואינו צריך להזכיר השם כלל.

ליתר עיון - שיטת ר"ת

יב. **הר"ן** דף ב. [הובא לעיל]

הביא דברי ר"ת שחילק בין מושבע מפי אחרים למושבע מפי עצמו, דרק במושבע מפי אחרים דומיא דסוטה דהכהן משביעה רק אז צריכה שם ה' [דומיא דסוטה דהיה בשם ה' כיון דהיתה מושבעת ע"י הכהן].

והקשה הר"ן הא ע"י עניית אמן הוי 'כמוציאה שבועה מפיה' ואינו בדין מושבע מפי אחרים אלא כמושבעת מפי עצמה.

יג. **חידושי מרן רי"ז הלוי** מכתבים

הביא מהנצי"ב ליישב די"ל דיש ב' דינים ומצד מושבעת מפי אחרים צריכה שבועה ולא מצד שבועת עצמה ע"י האמן, אמנם הגרי"ז כתב הקושי בזה ומ"ט הר"ן לא רצה ליישב כן ע"ש.

סוגיית הדף

ר"ל א עיקר לשון שבועה הוא שאומר אני נשבע וכו'.

לומר אף על פי שגם שאומר ככר זה עלי נשבעה וכו' נמי לשון שבועה ודיו כאלו אמר אני נשבע וכו' כדלקמן בסמך

ר"ל (סע' ג) מכל מקום אין הכל מודים בזה לדבריו חס אלו

סימן ר"ל

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] כיצד עיקר לשון שבועה ואם צריך להזכיר שם: [ב] אם השביעו אחר: [ג] נשבע באלה או בארור: [ד] נשבע בשמים ובארץ: [ה] האומר מבטא שאעשה דבר זה אימתי הרי שבועה: [ו] הן הן או לאו לאו אימתי הרי שבועה: [ז] נשבע בימין או בשמאל: [ח] דין ידות שבועה וכינויה: [ט] [י] שבועה שאני אוכל לך או השבועה לא אוכל לך או לשבועה לא אוכל לך או השבועה שאוכל לך:

(א) (א) עיקר לשון שבועה הוא שאומר אני נשבע שאעשה דבר זה או שלא אעשה. (ב) ויש אומרים שאינה שבועה אלא אם כן נשבע בשם (ג) שאומר אני נשבע בשם או באחד מן

כלום אפילו בדבר הרשות כמו שכתבו המוספות בפרק ג' דשבועות (כה. ד"ה מה) ויתבאר לקמן אצל האומר אני נשבע זהו עיקר שבועה לדברי הכל: וי"א שאעשה דבר זה או שלא אעשה. דהיינו להבא אע"ג דלשעבר נמי הו עיקר שבועה מ"מ מאחר דשבועה האמורה בפירוש להרע או להטיב (ויקרא ה ד) היינו בלתי אצל לשעבר אינו אלא מרצו הכחוב כמבאר בפרק קמא (ג.) ובפרק ג' (כא. כה:) דשבועות לכן נקט בלשון בלתי:

ב וי"א שאינה שבועה א"כ נשבע בשם וכו'. זה לשון

הרא"ש בסוף פרק שבועת העדות (פ"ד סי' ד) מתנין (לה.) וכל הכינוין הרי אלו חייבין, אמר רבי אבהו מניין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב נשבע נאמר מרד אשר השביעו באלהים ומהכא נמי שמעין דענין אחד מן הכינויים באלה ובשבועה דכתיב אשר השביעו באלהים וכתיב נמי לא תשבעו בשמי לשקר ותללם את שם אלהיך אלמא שאין מזהיר אלא שלא ישבע בשם וכו' והרמב"ן דקדק דשבועות ביטוי לא נעיל לא שם ולא כינוי מדקאמר בשמעין ד"לאו" הו שבועה וכו' ואפשר שידות הן וכו' והרא"ש כתב שאין שבועת ביטוי נריכה שם וכינוי לקרב וללל אצל לשעבר לענין מלקות נריך כינוי דכתיב לא תשבעו בשמי וכתיב לא תשא את שם אלהיך וכו' עד כאן לשון הרא"ש: ונראה ממה שכתב רבינו בסוף סימן זה (קסד:) עי"ש ב"ח סוף סע' ה) דמסקנת הרא"ש כדברי הרמב"ן שהוא סובר דמה שכתב הרא"ש ואפשר שידות הן לא בא לחלוק על הרמב"ן אלא מודה לו דשבועת ביטוי חלה אף בלא שם וכינוי וזוהי טעם לדבריו דאע"פ דעיקר שבועה במורה בשם או כינוי היא כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר מ"מ אפשר דלא גרע מידות וידות שבועות כשבועות דבר חורה ואפילו למלקות ולקרבן וכמו

ר"ל פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן [א.] הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש או בספר תפלות או בספר מחכמות חזוניות: [ז] הנשבע בעשרת הדברות: [ח] אמר איסור לה: או למי ששמו חנון שאעשה או שלא אעשה: [י] כינוי שבועה הכל לפי הזמן והמקום להוסיף עליהם או לגרוע מהם:

(א) עיקר לשון שבועה הוא

נשבע ואומר אני נשבע

שאעשה דבר זה או שלא אעשה.

פסוק הוא: וי"א שאינה

שבועה א"כ נשבע בשם וכו'.

נראה דעל הרא"ש דרש"י והרמב"ם

(קאמר) [קא] שהרא"ש סבור

דאע"ג דאין שבועת ביטוי נריכה שם

וכינוי הני מילי לקרב וללל יחל

אצל לשעבר [א] לענין מלקות נריך

דכתיב (ויקרא יט יג) לא תשבעו בשמי

לשקר וכתיב (שמות כ ז) לא תשא את

שם אלהיך וכמבאר בדבריו בהשגות

(פ"ג ה"ג) והרא"ש הביא בסוף פרק

שבועת העדות (פ"ד סי' ד) והר"ן נריש נדרים (ב ד"ה ושבועות)

ודקדק הר"ן בפרק שבועת העדות (טו: ד"ה ממני והס) מדברי רש"י

(לה. ד"ה אסור) דכלל שבועות נעין שם או כינוי אצל בלא שם

אפילו כינוי אין לו לא למלקות ולא לקרבן ומיהו איסורא מיהא איכא

אפילו בלא שם ובלא כינוי חוה דעם הרמב"ם בפרק ד' מהלכות

שבועות (הל' יד) וכבר נתן הר"ן טעם לדבריהם: ודרא"ש

כתב שם שהרמב"ן (חי) שבועות לו. ד"ה והס) דקדק דשבועת ביטוי לא

נעיל לא שם ולא כינוי מדאמרין הס' (לו.) דלאו לאו שבועה ועל כרחך

בשאינו מזהיר שם וכינוי היא ואפילו הכי היא שבועה וכתיב עליו

הרא"ש ואפשר שידות הן כדאמרין [א] בפרק קמא דנדרים (ט.)

ידות שבועות אסורות ב: נמצאנו למדין לדברי הכל אע"פ

שאין זה לא שם ולא כינוי איסורא איכא אלא לדברי רש"י והרמב"ם

אינו לוקה ולדברי הרמב"ן והרא"ש לוקה ולהרא"ש דנשבע לשעבר

אינו לוקה ובלתי לוקה: ובתוך מה שכתבתי מדין שמה שכתב

בספרי רבינו כאן בשם הרמב"ם [ז] טעות סופר הוא שכתב מ"ס

במקום נ"ן ונריך להגיה ולכתוב הרמב"ן במקום הרמב"ם:

הוא (ב) עיקר לשון שבועה וכו'. ר"ל מה שכתב כאן הוא שבועה ואמר כן יכתוב מה שמקרי ידות שבועה ולא עיקר. והומה לזה כתב לעיל בסמך ר"ד עיקר לשון נדר ובסמך ר"ו כתב ידות נדרים עי"ש: (ג) וי"א שאינה שבועה וכו'. לענין מלקות: (ג) שאומר אני נשבע בשם. פירוש נריך לפרש השם ולומר אני נשבע "נאדני" או הכינוי אני נשבע בשמו רחוק וזוהי ודמסקין:

פרישה

ר"ל (ב) עיקר לשון שבועה וכו'. ר"ל מה שכתב כאן הוא שבועה ואמר כן יכתוב מה שמקרי ידות שבועה ולא עיקר. והומה לזה כתב לעיל בסמך ר"ד עיקר לשון נדר ובסמך ר"ו כתב ידות נדרים עי"ש: (ג) וי"א שאינה שבועה וכו'. לענין מלקות: (ג) שאומר אני נשבע בשם. פירוש נריך לפרש השם ולומר אני נשבע "נאדני" או הכינוי אני נשבע בשמו רחוק וזוהי ודמסקין:

חדושי הגהות

ר"ל [א] צ"ע בפרק ד' נדרים (טז:):

הגהות והערות

ר"ל [א] בגי' הרמב"ד שלפניו ליתא חיתב "לשעבר", ברם הראשונים הדנים ברא"ד כתבו כה"ב: [ב] לפנינו ברא"ש איתא "כדאמרין בפ"ב נדרים (דף טז.) דהא שבועה שלא אוכל הו שבועה אע"פ שלא הוציא שם מפיו והיינו ידות", ועי"ש בפלפולא חריפתא אות ו דמשמע דעכ"פ חלק מנוסח זה הוא "מוגה" (ועל פי זה הגיה גם בחידושי הגהות כאן כמובא במהדורותינו, ובדפוסים הקודמים הגיהו כן בבי"צ צמח). ובאמת בדפוס של הש"ס עם פסקי הרא"ש (וכן בבתי"ל של הרא"ש) הנוסח שונה הרבה דזה לשונו שם "כדאמרין בפ"ב נדרים

ב ואם השביעו אחר שאמר לו אני משביעך שתעשה דבר פלוני וכו' וענה אמן הוי כאילו נשבע בעצמו. משנה וגמרא בסוף פרק ג' לשבועות (כט:): וכו' או דבר שנשבע ממנו שמקבל שבועתו וכו'. כן כתב הרמב"ם בפרק שני מהלכות שבועות (ה"א) ופשוט הוא: וכו' ואפילו השביעו גוי או קטן. גם זה מדברי הרמב"ם שם ופשוט הוא משנעט משה ודקיהו לימרו ונטכד נאמר (מדריס סה) וקטן לא גרע מגוי:

הכינייים. (ד) [א] אבל הרמב"ן כתב דהוי שבועה אפילו בלא הזכרת שם ובלא כינוי. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב (ה) אפשר דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות: ב ואם השביעו אחר שאמר לו אני משביעך שתעשה דבר פלוני או שלא תעשהו וענה אמן או דבר שנשבע ממנו שמקבל שבועתו כגון שאמר הן או קיבלתי דברך הוי כאילו נשבע בעצמו (ו) ואפילו השביעו גוי או קטן: (א) (ו) ואם אמר באלה או בארור כגון שאמר אהא באלה או בארור ט אם לא אעשה דבר פלוני או שאמר לו אחר כן

אמר משביעך אני ולא ענה אמן אי נמי שאמר לו תחלה משביעך עליך אם אכלת או לא אכלת ואמר לו אכלתי או לא אכלתי אין כאן שבועה לא למלקות בלשעבר ולא לכל יחל בלהב ז: וכו' או דבר שנשבע ממנו שמקבל שבועתו וכו'. כן כתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות שבועות (ה"א) וראוי לדקדק מנהג ליה הא דגמרא קאמר (ו). אמן זו שבועה פירוש כשעונה אמן אחר שבועה כמובא שם בפיו דמי דכתיב (נמדריס כ) ואמרה האשה אמן ואמן וכו' כן נראה דוקא באומר אמן הא לאו הכי אע"פ שנשבע ממנו שמקבל דבריו מ"מ לא הוי כמובא שם מפיו אלא כמובא שם מפי אחרים וקבל דבריהם ונשבעו ביטוי לא עשה זו מושבע כשנשבע כדאיתא התם ח. ונראה לי דסבירא ליה דלשון אמן אין זו ממשמעו לשון האמנה שמאמן דברי שנגדו כלומר אמת כן הוא ומקבל אני דברך ואם כן עיקר פירוש הוא קבלת דבריו אלא דאלל שבועה הוי נמי פירוש שמקבל על עצמו השבועה והוי כמובא שם בפיו ואם כן היכא שמקבל פירוש השבועה שאומר כן או קיבלתי דברך הוי נמי כמו אמן וק"ל: וכו' ואפילו השביעו גוי או קטן. גם זה מדברי הרמב"ם שם ופשוט הוא משנעט משה ודקיהו לימרו ונטכד נא. וקטן נלמד מדתן בפרק [שבועות] הדיינים (דף לה:): אין נשבעין על טענת חרש שטות וקטן והתם הוא דכתיב קרא (שמות כג ט) כי ימן איש ולא קטן אכל כלל שאר הנשבעים אפילו קטן יכול להשביעו וזהו דלא מנ קטן נשבעת ביטוי ועדות ופקדון כי אם נשבעת הדיינים לנד, גם לפי הטעם דכיון שקבל שבועתו הוי כמובא שם בפיו א"כ מה לי גוי וקטן או ישראל גדול סוף סוף הו"ל שבועה מפיו, ומטעם זה נראה דאף לדעת הרמב"ן (שבועות לו. ד"ה והא) דלא נענין הזכרת שם או כינוי הוא הדין נמשביעו אחר לא נענין שם וכינוי דלא כדפינו חס דנקמון (נעור להלן, וי"ט פ"ו): וכו' ואם אמר באלה או בארור וכו'. נרייטות בסוף פרק שבועות העדות ומימרא דרבי אבהו: וכו' או שאמר לו אחר כן וקיבץ דבריו.

פרישה

(ד) אבל הרמב"ן כתב דהוי שבועה. כן ז"ל ב"י: (ה) אפשר דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות. ר"ל דהוא נותן טעם לדברי הרמב"ן למה אית לה דין שבועה וכן הוא נהדיא ברא"ש פרק שבועות העדות. וזה לשון מורי ורבי (מהש"ל כאן) על הרמב"ן שכתב דהוי שבועה אפילו בלא הזכרת וכו' פירוש ונאמרה אף בלא שם וכינוי וכמו שכתב לקמן בשם רבינו

הרא"ש בריש נדרים (ס"ה) גבי ידות נדרים יש לחלק בין ידות נדרים דיליף מקרא [י] לידות דשבועות דליכא קרא והאריך שם עיי"ש בהלכות שבועות: וז"ל זה נראה לי גם כן דאין צריך להגיה בפנים רמב"ן במקום רמב"ם דהא גם הרמב"ם סבירא ליה דיש איסור אף בלא שם וכינוי וכמ"ש בסמוך, ומה שחזר וכתב רבינו בשם הרמב"ם דאם לא הזכיר שם הוי שבועה לאסור י"ל משום אלה וארור חזר וכתב. ורבינו תם דפליג שם אפשר ג"כ דלא פליג כי אם באלה ובארור. וגם צריך לומר הא דמסיק רבינו וכתב בשם רמב"ן ורא"ש דבמבטא והן הן אין צריך שם וכינוי והתם ודאי אמלקות קאי דאל"כ הא גם הרמב"ם מודה דאיסור הוא ומדכתב רבינו גם בזה כתב הרמב"ם וכו' משמע דהני לא גרע מאלה וארור הג"ל, אלא צריך לומר דאדרבה דהני עדיפי מאלה וארור ומלשון שבועה הג"ל דבהו מצריך רמב"ן ורא"ש שם וכינוי לענין מלקות משא"כ במבטא. וכל זה דוחק וצריך עיון וחיפוש על דאיתו בביתאורי הסמ"ג:

דרישה

רלו [א] אבל הרמב"ן כתב דהוי שבועה אפילו בלא וכו'. זה לשון מורי ורבי פירוש ונאמרה אף בלא שם וכינוי וכו' והארכתי בביתאורי הסמ"ג בהלכות נדרים עכ"ל (עכ"ל בפרישה) ור"ל דעת הרמב"ן שאף בלא שם וכינוי יש כאן איסור והיש אומרים שהביאם הטור סבירא להו דאפילו איסור ליכא (ולא כמו שכתב בפרישה דהיש אומרים לענין מלקות קאמרי שוהו דוקא לשיטת ב"י) אבל לענין מלקות וקרבן אפילו הרמב"ן מודה דליכא קרבן אם אין כאן שם וכינוי. וכתב שם ון דכן מוכח בהדיא בדברי ר"ן פרק שבועות העדות (ריש דף טז, ובחי' לה: ד"ה נפקא) שהביא ממש דאיתו של הרמב"ן כצורתה ולא הביאה אלא לאיסורא בעלמא וכן מוכח ממה שכתב הרא"ש בריש נדרים (ס"ה) והביאו הטור באותו סימן בשם רבינו תם דלא נענין שם וכינוי אלא למושבע מפי אחרים אבל שבועת ביטוי נאסר בלא שם או כינוי משמע להדיא דאין בו אלא איסור לחוד, ואף שכתב הרא"ש על דברי הרמב"ן והביאו הטור ז"ל ואפשר דהוי ידות שבועות משמע דאף למלקות ולקרבן כמו שכתב

בנוסח הטור שבדפדפי של הב"י (שהוא הנוסח שהיה לפניו) וכן הוא גם בנוסח הטור שבדפדפי של הפרישה, וכן בדפוס פייבי די שאקוביט ובכתי"י פאריס (אמנם בדפוסים ספרד ושלוניק ובכתי"י לונדון איתא "רמב"ן", וכן בטור שבדפדפי של הב"י): ון ר"ל בביתאורי מהרש"ל על הסמ"ג, והוא בריש הלכות שבועות (ונדרים) בנוסח שככתי"י, אבל בביתאורי מהרש"ל שבדפוס נמצא רק תחילת דבריו (ואילו הקטע שהביאו הדרושים ליתא שם): (ו*) עיין בריש נדרים (דף ג ע"א וע"ב). וזה לשון מהרש"ל שם (בכתי"י) מ"מ לא נוכל למילף אלא לאיסור שבועה ולא למלקות ולקרבן דאין עונשין מן הדין (סנהדרין נד). אפילו במקום ק"ו כל שכן במה הצד, ואין לומר דאין צריך במה הצד דנדר היינו שבועה, זה אינו

הגהות והערות

שהיי יש חומר בנדרים משא"כ בשבועה שחלין על דבר מצוה כדברר רשות (שבועות כה). וחל נדר על נדר משא"כ [בשבועה], וכל שכן לפי מה [נשבת] הר"ן (נדרים ז. ד"ה ולענין) דהך בעיין דרב פפא (שם ו:): אם יש יד לקידושין או יד לפאה כולל לא נפשוט ולחומרא אמרינן דיש יד לקידושין ולפאה ולא הוי יד לשבועה לקרבן ולמלקות אלא לאיסורא בעלמא עכ"ל, ודבריו צ"ע קצת מדברי הר"ן (שם ז. ד"ה הפקר). וע"ע במה שהובא בשמו בתפארת שמואל על הרא"ש בשבועות פרק ד (אות ב): זן וכן הוא ברש"י (שבועות כט: במשנה שם ד"ה מפי): חן הוא במשנה (כט:), ולשון זה מצוי בשבועות (לד:לד:): טן קטע זה "כגון שאמר אהא באלה או בארור" אינו בכתי"י פריס:

הפלאה. הלכות שבועות פ"א פ"ב

הדרב"ז (כ"ב)

ממון נהי דפטור מחומש ואשם מ"מ עבר על לא חכשו שהרי יודע היה שיש לו אלו ממון והיינו דלא כחב הרב ז"ל כהא בנא פטור מכלום אלא פטור לבד. והשאל דלמית להכי מניח למימר דמאי דכתב לעיל נמי פטור מכלום פטור מאיסור שבועה דכיון דשוגג כלומר הוא: **יב שבועת** העדות ביצר העדים שידעו עדות כזו וכו'. לאפקי משניע עמי קנס ועדי קרקע כאשר כתב ז"ל פרק תשיע, והכא מני כללי והדר פתני זה דרבו בכל המסור. ויש כאן שאלה מי שכתב עדותו כמזיד והיה סבה אפשר לאיבוד נפש ונשבע על שקר איך ממכפר בקרבן הנאכל דליל דלות והוא פשירות האיסור סולת ואפילו שמתודה מה יועיל אם הוא עשוק נדס נפש ואע"ג דאיכא מאן דלא דריש טעמא קרא לר' שמעון דדרש לר'ך למואל טעם. ואם ידעת טעם אם הכוונה אין להכניס מבין גב זס ואין כאן מקום חקירה זו:

יב הרי אלו אנוסין ופטורין אף מן הקרבן. זה הלשון קשה להולמו והלא אין בשבועת העדות וזאת קרבן והיכי שייך למימר באונס דידע פטור אף מן הקרבן. ויש ליישב דשבועת העדות אינה כה מרמי לרשעוהא מוטא ולא לו דכתיב אם לא יגיד וגש עוני ואיכא נמי עונש השבועה המביאה לידי קרבן. לפיכך כתב ז"ל אף מקרבן לא מיעטא נשיאות עון דליכא כיון דאנוסין הם אלא אפי' מקרבן פטורים דסד"א היכא דשכח העדות ויודע שאסור לנכוח העדות ולישבע עליו ושמציאין קרבן על שבועה זו ליהוי כשבועה זו מדור העדות וליחייב קרבן קמי"ל דאנוס גמור הוא כיון שכתב העדות ופטור אף מן הקרבן:

פ"ב א אחד הנשבע וכו'. משום דנלשון אמן כתוב במורה קבלת השבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן חסם הרב שהוא עיקר קבלת השבועה דאי לא מימא הכי קבלתי עלי שבועה זו מורה יותר על קבלת השבועה: בין לחייבו מלקות בין לחייבו קרבן. והי"ה חומש. ואם תאמר בשלמא שאר שבועות ניהא אכל שבועת שוא אם אמר לו חבירו משניע אני בזה שזה האיש הוא אשה וכו' וכו' וכו' וכו' חייב סה"ר לא הוציא הוא שם שמים אלא חבירו המשניע. וז"ל דהכא בחיי עסקין כגון שאמר זה הוא אשה ואמר חבירו משניע אני ואמר אמן הרי קיים דבריו הראשונים ע"י שבועה ולוקה. אכל אם המחיל חבירו ואמר לו משניע אני אם זה אשה וענה אמן ל"ע אם חייב מלקות או לא לפי שהתנא כ"ל לה בהדא מתחא משמע דין אחד להם. וכתיב רש"י עליה דמתני' אכל לא אמר אמן פטור כגון משניע אני עליך אם אכלת אם לא אכלת ואמר אכלתי או לא אכלתי ע"כ, ואם ענה אמן חייב, ודכונה גבי שבועת שוא משניע אני עליך שוא אשה וענה אמן חייב הלכך הנכון שהוא חייב מלקות לפי שקיים הדבר וחבירו עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול:

ב אחד הנשבע וכו'. וזה דעת רבינו ורש"י וס"ה והמסופות. ודעת ר"ם דמושב מפני אחרים נבי שם או כינוי אכל מושבע מפני עמלו לא נבי שם ולא כינוי. אכל דעת הרמב"ן והרא"ש דשבועת ביטוי היא שבועה גמורה לכל הדברים בלא שם וכינוי. ודעת הראב"ד דעבר בכל יחל ולקרבן אכל לא למלקות כאשר כתוב בהשגתו ורמיהם על כתוביהם ע"כ. אכל אני תמיה מהו זה טעם תמיה מחבורה מחבורה דלא נבי שם או כינוי וכו' דגזרת הכתוב הוא שרי לא הוכיח שם שם הוי כהלכתא בלא טעמא ותו דהא ילפינן כתיב מדות אע"פ שאינו מפורש בהם. ותו דמה נפשך מאי זה קרא מלקין ליה אי משום לא משא אמת שם ה' אלהיך לשוא או

שגג בקרבן והויד בקפקדון דיועד דהויד בקפקדון וכפר אכל אינו יודע אם חייב עליו קרבן. ואינו חייב על שגגה גרידא אלא קצור לישבע באמת משום דאנוס הוא: **יב שבועת** העדות ביצר וכו'. משנה פ' שבועת העדות (דף ל"א:). ומ"ס ויחייב על שבועה זו קרבן עולה ויורד. כפ' ויקרא. ומ"ס בין שהיו מודין וכו' עד לחייב על הדון כשגגה. משנה וגמרא בפרק ארבעה מחוסרי כפרה:

יב ביצר שגגת שבועת העדות וכו'. משנה פ' שבועת העדות (דף ל"א:). ויחייבין על דון השבועה ועל שגגתה עם דון העדות ואינו חייבין על שגגתה. ופירש"י ואין חייבין על שגגתה אם שוגגים הם לגמרי כשכורים שאין יודעים לו עדות ואח"כ נזכרו שהרי אנוסים הם לא קרינן בהו נשבעים לשקר. ובגמ' (דף ל"א:). ויחייבין על דון שבועה מנא ה"מ דח"ר נכולם נאמר ונעלם וכו' לא נאמר בה ונעלם לחייב על המזיד כשגג ועל שגגתה עם דון העדות ה"ד שגגתה עם דון העדות אמר יהודה אמר רב באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אכל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן אם לא:

פ"ב א אחד הנשבע אחד מ' מיני שבועות אלו וכו'. כפס"ג דשבועות (דף כ"ט:). מן דלמא שבועת שוא ואחד שבועת ביטוי אם הוא מושבע מפני אחרים חייב וכו' מן כ"ה שבועת העדות (דף ל"א:). לענין שבועת העדות וכו' שבועת הפקדון (דף ל"א:). לענין שבועת הפקדון. ומ"ס וענה אמן. כפס"ג דשבועות (דף כ"ט:). אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמולא שבועה מפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן כלומר ואם לא ענה אמן אע"ג שמתק כשהשביעו אינו כלום. וכתיב רבינו כפס"ג דנדרים דאמן לאו דוקא דהוא הדין לדבר שענינו כענין אמן שהוא קבלת דברים. ומ"ס אפי' השביע עכו"ם או קטן, עכו"ם נלמד ממנה ונדקדקו ליתר ונבוכדנאזר וקטן לא גרע מעכו"ם. ומ"ס ואחד העונה אמן או דבר שענינו כענין אמן וכו'. דבר פשוט הוא: **ב אחד** הנשבע וכו'. משנה גמ' כפ"פ שבועת העדות (דף ל"א:). ומ"ס

הנשבע. או שהשביעו אחר בשם א שם: ב טור וי"ד סי' רל"ז סמ"ג שם: ג שם: א אחד להם. וכתיב רש"י עליה דמתני' אכל לא אמר אמן פטור כגון משניע אני עליך אם אכלת אם לא אכלת ואמר אכלתי או לא אכלתי ע"כ, ואם ענה אמן חייב, ודכונה גבי שבועת שוא משניע אני עליך שוא אשה וענה אמן חייב הלכך הנכון שהוא חייב מלקות לפי שקיים הדבר וחבירו עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול:

ב אחד הנשבע וכו'. וזה דעת רבינו ורש"י וס"ה והמסופות. ודעת ר"ם דמושב מפני אחרים נבי שם או כינוי אכל מושבע מפני עמלו לא נבי שם ולא כינוי. אכל דעת הרמב"ן והרא"ש דשבועת ביטוי היא שבועה גמורה לכל הדברים בלא שם וכינוי. ודעת הראב"ד דעבר בכל יחל ולקרבן אכל לא למלקות כאשר כתוב בהשגתו ורמיהם על כתוביהם ע"כ. אכל אני תמיה מהו זה טעם תמיה מחבורה מחבורה דלא נבי שם או כינוי וכו' דגזרת הכתוב הוא שרי לא הוכיח שם שם הוי כהלכתא בלא טעמא ותו דהא ילפינן כתיב מדות אע"פ שאינו מפורש בהם. ותו דמה נפשך מאי זה קרא מלקין ליה אי משום לא משא אמת שם ה' אלהיך לשוא או

פ"ב א אחד הנשבע וכו'. כבוק פ' שבועת מניין אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמולא שבועה מפיו דמי וזה הוא בין כ"ד בין שלא כ"ד בין ל"מ בין לרנן: אפילו השביעו עכו"ם ב'ו. זה מבוואר מנבוכדנאזר לנדקדקו ומיתרו למשה דלמאמרו בגמרא (דף ל"א:):

ב אחד הנשבע או שהשביעו אחד וכו'. הרי זו שבועה גמורה. משנה בפרק שבועת העדות (דף ל"א:). משניע אני עליכם וכו' בל"ה דל"ה וכו' כשדי וכו' בחנון ברחום בארץ אפי' וכו' ובגמרא הקשו למימרא דחנון ורחום שמוס ניעה (ורמיהם) יש שמוס שמתקיים ויש שמוס שאינם נמתקים וכו' ומירלו במי שהוא חנון (במי שהוא רחום) קאמר אמר ליה רבא אי הכי בשמים ובארץ נמי במי שהם שמים ובארץ נמי קאמר הכי השתא הם כיון דליכא מירי אחריתא דמקרי רחום ודאי במי שהוא חנון ודאי במי שהוא רחום קאמר הכא כיון דליכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ע"כ. משמע מן הגמרא דאע"ג דלא אמר אלא בחנון ברחום חייב ואע"ג דאין שמו של הקב"ה חנון מ"מ מפרש דבריו דהכי קאמר בהש"ס שהוא חנון בהש"ס שהוא רחום ואע"ג דבשמים ובארץ לא מפרשין הכי משום דחנון ורחום ודאי שהוא הש"ס משום הכי נפרש כן דהוי כאלו אמר ב'ו. שהוא חנון ב'ו. שהוא רחום אכל בשמים ובארץ אחרים בשמים ובארץ קאמר: והשתא יש לתמוה על רבינו ז"ל שאמר במי ששמו חנון

יא א"ב היאך היא שגגת שבועת הפקדון עד שחייבין עליה קרבן. פ' שבועת מניין (דף ל"א:). יב שבועת העדות עד הנקראת שבועת העדות. כהמלה פ' שבועת העדות: יב יב ויחייבין על שבועה זו עד סוף הפרק. ככריתות פ' ד' מחוסרי כפרה ושבועות פרק שבועות מניין ופ' שבועת

העדות במקלם ובמורה הכהנים: פ"ב א אחד הנשבע וכו' עד בין לחייבו קרבן. פרק שבועת מניין (דף כ"ט:). ב אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד וכו' עד אי כנוי מן הכנויין. כמו שביארנו פרק שבועת העדות (דף ל"א:). ובמורה הכהנים:

כתב

הפלאה. הלכות שבועות פ"ב

וב"ש וכן אלה וארור הרי הן שבועה. ברייתא שם (דף ל"ו). ומ"ש והוא שזכיר שם מן השמות או כינוי מהכינויים, נלמד מדגריסין בס"פ שבועות העדות א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אותו בלילה וכמוי וגם במגן נבוכדנצר מרד אשר השביעו בלילה:

ג' וב"ש וכן האומר שבועה בה' או במי ששמו וכו'. דעת רבינו דבכל שבועה

הנון. ובמי ששמו רחום. ובמי ששמו ארץ אפ"ס. וכיוצא בהן בכל לשון הרי זו שבועה גמורה. וכן אלה וארור הרי הן שבועה. והוא שזכיר שם מן השמות או כינוי מן הכינויים. כיצד כגון שאמר באלה או ארור לה'. או למי ששמו חנון. או למי ששמו רחום, מי שיאכל דבר פלוני ואכלו הרי זה נשבע לשקר. וכן בשאר מיני שבועות: ג' *וכן

האומר שבועה בה' או במי ששמו חנון שלא אוכל ואכל. שו אשה והוא איש. שאין לך בדי כלום ויש לו. שאני יודע לך עדות והוא יודע ה"ז חייב: ד' אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ולא כינוי הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו. אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן אם עבר על שבועתו עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי מן הכינויים כמו שבארנו: ה' ולא השבועה בלבד אלא כל כינוי שבועה "כשבועה. כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים והיו קוראים לשבועה שבועה או שקוקה. או שהיו ארמיים שלשון שבועה בלשונם מומתא. והעלגים

א שם:

או משום לא תשבעו בשמי לשקר ומהא קרא ילפין בת"כ לרבות הכנויים ומה הטעם כתב הראב"ד ז"ל אכל למלקות לשבער בעיניו שם או כנוי ואע"ג דליכא לא יחל דברו ה"מ להביא אכל לשבער ע"כ מלא תשבעו בשמי לשקר מהרי"ן ביה ומלקות ליה והא איכא שם בהך קרא. ומה שכתב הרא"ש דלא גרע מידות שבועות לא מכרעא כולי האי דהשם או הכינוי הוא עיקר השבועה ואם חקר משם לא נקרא השאר ידות לפי שאין יד בלא כלי. ואע"פ שאינו כדאי להכריע רואה את את דברי רבינו ובעלי שטחו שלא לחלק בין ד' מיני שבועות וכן התנא משום אותם ממד ומו דקבלה השבועה ילפין מקוטה דכמי ואמרה האשה אמן אמן וכו' היכי דהשם בציטא שם אף קבלה שבועה ביטויי ציטא שם שלא יהיה הלמד חמור מן ההלמד וכו' היכי דקבלה שבועה ביטויי ציטא שם אף עיקר השבועה ציטא שם שהרי העונה אמן כמולא שבועה משוי דמי:

בבל לשון הרי זו שבועה גמורה. י"ל שכוון הרב שאם נשבע בשם מהשמות שמכניס האומות להקדיש היו נכשע בחדש מהכנויים והיא שבועה גמורה וכן אמרו בירושלמי ראה בשמים וירדים ואמר קיי פירי ברכסון הרי זה שבועה שוא וקרי בשלון יין אדוני ברכסון בשלון ערבי בול והדיה ידוע כי ביצירה השמים הפירות בול אע"פ שכינה את השם בשלון קרי אמרו שהיא שבועה שוא וה"ה לשאר השבועות דגמרא נמי אמרי' מארי כולא לא אכילנא: ד' אינו לוקה ידוע מביא קרבן. אבל איסורא איכא וה"ה לשאר מיני שבועות אע"ג דליה בכו שם או כינוי איכא איסורא:

ה' ולא השבועה בלבד וכו'. איכא למידק מאמי לא נקט לישנא דתנא דקמי כל כנויי נדרים וכו' וילינן כל כנויי שבועות כשבועות. וי"ל לפי שהוא ז"ל כתב בראש הפרק חומרות הרבה כגון מושבע מפי אחרים או נשבע בכינוי ואם לא היה שם שם או כינוי קד"ש שלא החמירו כל כנויי השבועות ולפיכך הוצרך לומר ולא השבועה עצמה החמירו בה כל החומרות הללו אלא אפילו כל כינוי שבועה כשבועה לכל החומרות

החומרות ויין הרב ז"ל ללמדנו דכינויים דאורייתא כשבועה לאפקוקי ממאן דאמר כינויין דרנן: בגון שהיו אנשי אותו המקום וכו'. משמע דטעמא דכל הני כינויים שישראל מכניס לשבועה בגון לשון הקדש או ארמי ואינם לשון האומות או לשונות כדנדו להם חכמים כדאפליגו ר' יוחנן וירוש לקיס גבי נדרים. ויש ללמוד מדבריו כי ענין הכנויים הכל לפי עלני המקום והזמן ומדכח בגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים שאין שם יאמר אחד מהלשונות מוהא או שבועה שהיה עליה קרבן או מלקות וכן לא היו בלחות מקום ובאותו זמן עלגים לא יתחייב האומר שבועה או שקוקה או מוהא ואע"פ שראינו קצת בני אדם כד' שלא להוציא שבועה אומרים שבועה או שקוקה אין זה כינוי שבועה דאדרכה הוא מכנה כד' שלא להוציא שבועה מפיו ואף נאמר אמתו שהוא שבועה אכל הכנויים השניים הכה הם שהעלגים היו מוילין השבועה בעצמה ככנוי זה כשהיו רואים ליבעע ולפיכך היו כשבועה. וכן נראה ממה שכתב בהלכות נדרים

לחם משנה

בגמ' דליה להו ג"ש דאלה אלה והוא ז"ל פסק כרבנן דכינוי קני וא"כ איך אמר דדוקא בתיב דתמי דליכא ג"ש לרין שם או כינוי ה"ל למ"ד דקני בכינוי לית ליה ג"ש כדאמרו בגמרא. ובכח מזה עליו הר"ן ז"ל בשע"ה. ונראה ליישב דבריו ולומר דמאי דקאמר ילפין לא אכל אלה מקוטה אלא ג"ש ממנא קאמר אלה ג"ש מזה מלמא הוא דהכי אסקין דאכלא אילינא דרבנן דשאלו שם מנא להו דאלה היא שבועה ואמרו מדמתיא אין אלה אלה שבועה וכן הוא אומר וישביע הכהן את האשה בשבועת האלה הרי מנואר שם דכשבועת האלה דליכא בכותה מגלה לנו דהאי אלה דהכא הוא שבועה ולוה ככח כיון שגילה לנו קוטה א"כ נגמריה שיהיה דומה לקוטה כל מה שאפשר אכל לא ממש כמו קוטה דההם שם המיוחד דוקא משום דאין זו ג"ש גמורה אלא גילוי מילתא בעלמא ומפני כן בשם או כינוי קני וא"כ ליכא שם או כינוי אינו כלום אכל בשאר שבועות לא. זה נראה לדעתו ז"ל עם שהוא דחוק:

ה' ולא השבועה בלבד וכו'. נדרים (דף י'). משנה שם שבועה שקוקה נדר צמויה הרי אלו כנויים לשבועה ע"כ. ובגמרא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר צמויה לא אמר כלום צמויהא דאמר מוהי הרי אלו כנויים לשבועה. וכתבו הר"ן והרא"ש ז"ל אית דגרסי צמויה צמויהא לא אמר כלום צמויה מומתא הרי אלו כנויים לשבועה וה"ש דרשב"ג אהא למימר דאילו אמר צמ"ה לא הוי כינוי לשבועה וכו' תנן צמויה לא שואמ"ה אלא צמ"ה אלא בלא צמ"ה ע"כ. וי"ל שזו הוא גירסתו של רבינו ז"ל ומפני כן כתב מוהא בלא צמ"ה וכן לא אמר מוהא (אלא) דאמר מוהי דלגירסא אחרת לרין שואמ"ה כן בפירושו. אי נמי י"ל דגירסא רבינו ז"ל בגירסתו וס"ל דרשב"ג פליג אמתני' דפסק צמויה דמוהי הוי כינוי לשבועה. ומלשון רבינו ז"ל שכתב או שהיו ארמיים שלשון שבועה בלשונם וכו' משמע דס"ל דלם דרך משל היונים שאין לשונם צמויהא

מגדל עז

רב דמיא אר"י אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיא מהכא ולא תשבעו בשמי לשקר אכלתי ולא אכלתי שוא ואזהרתיא מהכא לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כו' וסליקין וסליקין עלה טובא עד דאסיקא להדיא כשם שלוקה על שקר כן לוקה על שוא כו' עד ואע"כ כשם שמביא קרבן על שקר כך מביא קרבן על שוא ור"ע היא ע"כ. וידוע שגוג מביא קרבן ומזיד לוקה חיה חמור ומוסבר וכן מלמא לר"מ ז"ל מקצת מנעם דרבותי בעלי תוספות ז"ל:

ה' ולא השבועה בלבד עד לשון שבועה. פ"ק נדרים (דף י').

המחבר נשבע שלא יישן שלשה ימים או שלא יאכל שבעה ימים, דעת הר"מ פ"ה ה"כ לוקה חייף משום שבעה שאל וישן לאלתר, וגם מותר לאכול לאלתר, אבל הר"ן [שבועות י' ע"א מרפי הר"ף ד"ה מלקין], כתב להשיג על הר"מ, דנשבע שלא יאכל יעמוד בשבועתו עד שיסתכן ויאכל השיעור שיכול לעמוד בו, ומ"מ יישן דברי הר"מ¹⁵. וגם הכסף משנה שם יישן דברי הר"מ¹⁶, ובסוף מביא בשם הירושלמי נדרים פ"ג ה"א, דאם נשבע שלא יאכל אסור לאכול, וממתינים לו עד שיאכל, ומלקין אותו, כדברי הר"ן, ע"ש. והיינו כדעת הר"ן בתחילה, דאחר זה כתב הר"ן דדברי הר"מ נכונים ולא מטעמיה, דהוי ליה נשבע להמית עצמו, ע"ש. אך עכ"פ לדעת הירושלמי לא הוי שבעה שאל, רק דאם אוכל מלקין אותו מטעם שבעה שאל, דהיינו שבעה ציטוי, כמו נשבע שלא אוכל ואכל, וזריזין להמיתו בו נשבעה אכילה משום הלאו דשקר. אך לפי זה דברי הירושלמי אינם מובנים לי, דאם אוכל נשבעה שיסתכן ודאי אינו חייב לא מלקות ולא קרבן, כי אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש¹⁷, עיין ש"ך יו"ד סי' רל"ח סק"ה. אך נאמת בירושלמי אינו מבוחר דאכול נשבעה שיסתכן, רק ממתינין לו עד שיאכל היינו דעובר על שבעה שאל

אינו חייב משום שאל, אבל חייב משום לאו דשבעה שאל, וכן פירש רש"י להדיא שם, ועיין לחם משנה שם פ"ה ה"ד ופ"ה ה"כ. ונראה לומר, דגם נשבע לשנות את הידוע לשלשה בני אדם כגון על אבן שהיא זהב, לוקה שמים, משום שבעה שאל וגם משום שבעה שאל, דנאני ידוע אינו חייב משום שאל, דלא הוי דבר בטל דצין אמת וצין שקר הוא מנדיק דבריו, רק חייב על שקר אם נשבע לשנות, דהוי שקר, אבל צידוע לשלשה בני אדם, נהי דאם נשבע על אמת כגון על אבן שהיא אבן חייב רק משום שאל, דהוא דבר בטל דאני צריך להנדיק עצמו שבעה וכלשון הר"מ פ"ה ה"ה, אבל לא משום שקר כיון דאני שקר, אבל נשבע לשנות, אף צידוע דהוי שאל, מ"מ הוי שקר ג"כ וחייב שמים*. ואין רצוני לפלפל כאן לענין קרבן*, ואי"ה צפרשת קדושים יצואר¹⁴. רק לענין מלקות חייב שמים אם המרו בו משום שני הלאוים, אך אם המרו בו משום חד לאו, הן משום לאו זה או לאו דשקר, חייב מלקות אחת, כן נראה לענ"ד.

[ג] ורמב"ם נשבע לנטל את המנוה ג"כ לוקה חייף, דצין קיים שבעה שאל או לא חייף הוי ליה שאל, עיין כאן ש"ס כ"ט ע"א ור"מ פ"ה ה"ד, אך בדבר זה שמביא הרב

שלא יאכל ד' ימים

ג. בוי"א וקכ"י נוסף "ראוי". ד. וראה בספר המצוות לרס"ג עשה א' (ל"ו, ג), שהקשה על רבינו ושאר הראשונים, אמאי שבקו איסור שבעה שאל דאית ביה אזהרת לאו, ונקטו רק איסור עשה דשם שמים לבטלה [כדלקמן מצוה תל"ב]. מיהו ברבינו בחיי כאן ובכד חקמח ערך שבעה כתב: והזכיר לשון לא תשא ולא אמר לא תשבע, לפי שהוא כולל עוד שלא ישא אדם על שפתיו השם לחנם וכי' וזה נקרא בלשון רז"ל מוציא שם שמים לבטלה. והוא ע"פ שאילתות ורמב"ן כאן, ועיין ברס"ג שם (מ"א, ג) ד"ה ואמנם מש"כ לבאר זה. ועיין מניח אות זו ח'. ה. ובמורה נבוכים ח"ג פל"ו: המצוות אשר צונו להשבע בשמו והזהירנו מהשבע לשקר או לשוא, כ"ז מבואר חעילה שזה כבוד השם יתברך, אלא הם מעשים מביאים להאמין גדלותו. ושם מ"א: ומעלת ל"ת שאין מנשבע וכי' בעבור מה שהוא חייב להאמינו מהגדלת השם יתעלה.

בשולי המנחה

לפי האמת לוקה משום שבעה שאל, אך כיון שאין הדבר ברור אינו לוקה כלל משום שהתראת ספק לא שמה התראה⁷. מ"מ הוי שקר ג"כ וחייב שמים. האחרונים העירו שבירושלמי⁸ ובנימוקי יוסף⁹ מפורש, שבאופן זה לא חשיב שקר ואינו לוקה אלא משום שאל¹⁰. וטעם הדבר, ששקר היינו כשעל ידי דיבורו משנה דעת השומעים ומטעה אותם, אבל בדבר הידוע שאינו יכול לרמות את השומעים, לא חשיב שקר אלא שאל¹¹. ואין רצוני לפלפל כאן לענין קרבן. יש שהעיר, שלענין קרבן נפק"מ בנידון זה, שהרי מבואר במתני¹² שאין חייבים קרבן על שבעה שאל¹³.

מנחה חדשה, הגהות הגר"פ פערלא (ע"ש שהוסיף שכן מורה פשוט המשנה בשבועות כט, א איזהי שבועה שאל וכו', ועי"ש כה, ב טעמא דניכר הא אינו ניכר עובר משום שבעה שאל וכו'). וראה במנחה חדשה שדן בדעת המכילתא והתורה כהנים אם סברי כריכו. 11. מנחת יחיד ח"א, לבנות המנחה. 12. שבועות כז, ב. 13. מנחה חדשה. 14. עי' להלן מצוה רכו אות ב. 15. דהו"ל כנשבע להמית את עצמו ומש"ה נידון כנשבע לעבור על דברי תורה שלוקה משום שבעה שאל. 16. באופ"א, שכיון שיאכל כשיסתכן נמצא שאינו יכול לקיים שבעתו, ולוקה משום שנשבע על דבר שאי אפשר לו לקיימו. 17. וכן משמע בריא"ז שבועות פ"ג ה"א ובקונטרס הראיות לריא"ז שם כז. א ד"ה ודוחה. שאם אוכל מחמת פיקוח אינו עובר על שבעה שאל

משום שקר², אולם תמה על זה שבגמ'³ מפורש שכשאין הדבר ניכר לאחרים עובר משום שבעה שאל. והאחרונים ביארו דעת הרמב"ם, שאמנם בדבר שאינו ניכר לאחרים מודה הרמב"ם לסברת רש"י שעובר על שבעה שאל, אבל הכא אינו עובר, שכיון שלפי מראה העינים השמש קטנה מן הארץ, יש לפרש שלזה היתה כוונתו⁴, וכמו שכתב הר"ן⁵, שאם יש לפרש כוונתו בדרך גוזמא לדבר מסוים אינו לוקה משום שאל⁶.

ועוד י"ל בדעת הרמב"ם, שאמנם אם כוונתו להשבע לפי מראה עיניו היה לו ללקות משום שאל, שהדבר ניכר לכל שלמראה העינים השמש קטנה מן הארץ, ואם כוונתו להשבע

2. ועי"ש שדדק"מ מדברי הב"י יו"ד סי' רלו שסובר כן בדעת הרמב"ם. 3. שבועות כט, א. 4. מרכבת המשנה שבועות פ"ה ה"כ.ב. ועי"ש שכתב שמה שמצינו שכשאמר לו העדים שאין האמת כדבריו ונשבע לוקה משום שבעה שאל, מיייר באופן שאמר מתחילה שידוע שהאמת כדבריהם, ובמנחה חדשה כאן תירץ שאף אם בעלמא צריך לחוש לדברי העדים, כאן שלדעתו החוש מכחיש את דבריהם, אינו צריך להאמין להם ולכן אינו לוקה. 5. נדרים כד, ב ד"ה נדרי הבאי. 6. מהר"ם שיק, ועי"ש שבוה מיושבות ב' קושיות רבינו חזקוני בחברתה, שלכן הוצרך לכתוב טעם זה שנשבע לפי ראות עיניו, להשמיענו שאינו לוקה אף משום שבעה שאל. 7. מנחת סולת. 8. שבועות פ"ג ה"ח ונדרים פ"ג ה"ב. 9. שבועות כט, א ד"ה נשבע. 10. מנחת סולת.

בכינוי או
בלא
הזכרת שם

[ה] **והנה** הרצ המחבר הביא דיני המלוה, כינוי שצעות כשצעות, והוא בר"מ שם ה"ה. ואינו חייב מלקות על לאו זה רק אם נשבע בשם או בכינוי, אפילו בשמות הנמחקים כגון רחום וחנן²⁷. עיין ר"מ שם ה"ג, שכתב אם נשבע במו

שמו חנוך, משמע אם נשבע בחנוך לחוד אינו חייב, ועיין לחם משנה שם ה"ז הקשה על זה ומירך. ובלא הזכרת שם איסורא איכא, עי"ש בכסף משנה ה"ג בשם הר"ן [שבועות ט"ו ע"ב מדפי הר"ף ד"ה ב"ה], וגם לענין לאו זה, בהזכרת שם או בלא הזכרת שם, עי"ש.

התראה

[ו] **והנה** העובר על לאו זה נרץ התראה, וכן הוא להדיא בר"מ שם [פ"ה ה"ב], ואע"פ שהוא דיבור בלא מעשה נרץ התראה, דלא כנראה מדברי הכסף משנה פ"ג מעט"ס ה"ט גבי מגדף דנדיבור אין נרץ התראה, ובר"מ פ"כ מעדות ה"ד וראש"ד שם, ויבאר אי"ה כל אחד במקומו דללאוין התלוין דדיבור נרץ ג"כ התראה²⁸, כמבואר בר"מ להדיא, ודברי הר"מ בה"ל עדות יבוארו במקום אחר צוה"כ²⁹.

עשה
דירת ה'

[ז] **ואם** נשבע לשוא צאחד מן השמות המיוחדים שאינם נמחקין, חוץ ממה שעובר

לפי לשון הר"ן בתחילה דאסור לו לאכול עד שיסתכן, ודאי אם אוכל בשעת הסכנה פטור מכלום*, כן נראה לענ"ד פשוט.

והנה שכתב הכסף משנה בשם הירושלמי דנשבע שלא יאכל שלשה ימים, צודאי טעות סופר הוא*, כי שלשה ימים ודאי יוכל להתענות, והחוש מעיד על זה*, ונרץ לומר שצעה ימים²⁴ כמבואר בר"מ, והכסף משנה לא הראה מקורו²⁵, אך מי כמוהו חכם בחכמת הטבע, צודאי ידע דאי אפשר שיחיה שצעה ימים בלא אכילה*.

מושב
מפי אחרים

[ד] **והנה** הלאו הזה בין שנשבע מעצמו או מושבע מפי אחרים, אפילו השביעו נכרי או קטן והוא ענה אמן או דבר שענינו כענין אמן, כגון שאמר הן, או מחויב אני בשצוה זו, קבלתי עלי שצוה, וכל כיוצא בזה, הרי זה כנשבע בעצמו לכל דבר הן לענין מלקות והן לענין קרבן, זה מבואר בר"מ פ"ג משצעות ה"א מן הש"ס כ"ט ע"ג.

ומזה השורש בעצמו הוא ענין שבועת שקר, כלומר נשבע לקיים דבר ולא קיימו שהיא נקראת שבועת ביטוי, שבא עליה לאו אחר בפני עצמו בסדר קדושים תהיו, כמו שנאמר [ויקרא י"ט, י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר, כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלהים כאומר בלבו שאין אמת, תאלמנה שפתיו.

וכן הנשבע לעשות דבר ואחר כך לא יעשנו, הנה הוא גם כן במורדי אור מכחישי האמת. כי פירוש נשבע הוא לפי דעתו, שגומר האדם בלבו ואומר בפיו, להיות מקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו קיים ולא ישתנה לעדי עד. וזהו שלשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל בדבריו להיותו קיים במה שאמר בקיומו ברוך הוא.

1. לקמן מצוה רכ"ז. 2. מו"ב ואילך "כמו". 3. ברבינו בחיי בראשית כ"א, כ"ג: שלשון שבועה נגזר מן שבעה, כידוע בקבלה וכו' [וכן הביא רבינו לקמן מצוה ש"ל, וכ"כ הרמב"ן פי' מטות ל', ג'], והבן סוד הלשון שלא תמצא ממנו פועל קל שיאמר שבעו או שבע אלא נשבעו ונשבע, כי פירוש נשבע הכניס עצמו וכו', ואם הוא עובר על שבועתו יהיה פירוש נשבע הוציא עצמו וכו', עיי'ש ועיי'ש משי"כ הרבינו בחיי כאן, ובסוד חשבוה לרבי אשר ברבי דוד בן הרמב"ד [נדפס בהסגולה תרצ"ד] האריך בזה ע"פ סוד. וראה לקמן תערה ל'.

בשולי המנחה

בדאי טעות סופר הוא. אולם יש מהאחרונים שקיימו הגירסא ג' ימים, ופירשו כונת הירושלמי שאכן יכול לקיים שבועתו, ומשונה אינה שבועת שוא, ואם אכל לוקה כיון שאין בזה סכנה, ובה נדחית הוכחת הכס"מ מהירושלמי דלא כהרמב"ם²¹.

כי שלשה ימים ודאי יוכל להתענות, והחוש מעיד על זה. כן מפורש בגמ'²², שמה שאמרה אסתר לצום ג' ימים היינו לילה ויום בלא הפסק, ואפשר לעשות כן²³.

דאי אפשר שיחיה שבעה ימים בלא אכילה. לפי מה שהגיה רבינו דגרסינן בירושלמי 'שבעה ימים', י"ל שמקור דברי הרמב"ם הוא מהירושלמי הנ"ל, שהיה גורס כן²⁶.

הילקוט שמעוני אסתר ה רמז תתנ"ו שחולק ע"ז וסובר שא"א להתקיים ג' ימים בלא מאכל, ולא צמו ג' ימים רצופין, ועי' ערוך השלחן שם. 24. וכ"כ בשירי קרבן לירושלמי שם ובמעשה רוקח ה"ל שבועות פ"א ה"ז. 25. והב"ח יו"ד סי' רלו הניח בצ"ע מנא ליה להרמב"ם דין זה. 26. קונטרסי שעורים נדרים שיעור יד אות יד (עיי"ש שציין השיטות בדין זה), ועי' אפיקי ים ח"א סי' כח סוף אות ח. וראה עוד באור שמח וקריית מלך שהביאו סמך לשיטת הרמב"ם. 27. כדתנן בשבועות לה, א. 28. עי' להלן מצוה לו אות ט, מצוה ע אות ז, מצוה רס אות טז, מצוה תקי אות ג, מצוה תקנ אות ט. 29. לעיל מצוה כו אות ו ציין רבינו דברי הלח"מ שם שפירש שדוקא בעדים וזממים א"צ התראה כיון שזממו לחייבו בלא שעשה מעשה. וראה עוד בשולי המנחה שם.

אם אוכל בשעת הסכנה פטור מכלום. דברי רבינו צ"ע, שהרי הר"ן מודה לדינו של הרמב"ם דחשיב שוא משום שנשבע לבטל ד"ת, ולפי"ד רבינו מוכח מהירושלמי אף נגד סברא זו, דלדעת הירושלמי לעולם אינו לוקה אלא אם יאכל בלא סכנה, ולמה לא הקשה הכס"מ מהירושלמי על סברת הר"ן¹⁸.

ויש שחידשו בדעת הירושלמי, שאף אם אכל מחמת סכנה לוקה, ואף שפיקוק נפש דוחה כל התורה וחייב לאכול ולעבור על שבועתו מ"מ לוקה, שמה שאמרו בגמ'¹⁹ שהעובר איסור לצורך פיקוק נפש פטור משום 'וחי בהם ולא שימות בהם', אינו אלא במצוות שחיבתו התורה בהם, אבל כשהכניס עצמו לכך וידע שמחמת פיקוק נ"י יצטרך לעבור על שבועתו, לוקה משום שבועת שקר²⁰.

ועי' שלטי הגבורים שבועות י, א מדפי הר"ף אות ב. 18. שירי מנחה ע"ש. 19. יומא פה, ב. 20. מנחת סולת, רבבות אפרים, ועיי"ש שציין לדברי הראשונים בשבת קל, ב שאף לענין מילה שהיא דוחה שבת י"א שאין מלים את התניוק אם עיי"ז יצטרכו לחלל שבת ולחמם לו מים, דהוי כמתנה לחלל שבת, וכל שכן הכא ששבועה שהיא רשות אסורה באופן שעי"ז יצטרך לחלל שבת, ותלו נידון זה במחלוקת אם פיקוק נ"י הותר או דחיה, ועיי"ש אמרי דוד. וראה באפיקי ים ח"א סי' כט אות ט שהביא מהגדול ממינסק צ"ל שנקט שלוקה מהאי טעמא משום נשבע לבטל את המצוה. 21. מחנה אפרים ה' שבועות סי' יט, ערוך השלחן יו"ד סי' רלו סנ"ד, מנחת סולת, ועיי"ש שירי מנחה. 22. יבמות קכא, ב. 23. שו"ת הריב"ש סי' תטז. ועיי"ש שציין לדברי

סוגיית הדף

דשמותיו של הקצ"ה כל שם ענין גדול בפני עצמו ואין שצוה לר"ה בר אידי אלא כשמוצן בדבריו הענין של השם בן ד' אותיות מה שאין שייך להם"ד דהוב צעין שצוה וגזירות ולא כנוייהן). [ועדיין ל"ע לעת הפנאי צביאור ענין ידות לענין מה שהשוייתי ידות לענין לוואה האמורה בחורה וכן למש"כ דאי כנויין לא מהני ידות נמי לא מהכו].

ג) ונראה ליישב באופן אחר עפ"י מה שנבאר סברת החילוק בין הקושיא והתירוצ' בהרשב"א והריטב"א שמתחלה הקשו על הסוברים דשצוה צע"ה שם מהא דמוקי ר"י למתניתין משציעני עליכם שצוהה האמורה בחורה ולא ס"ל דכיון דבחורה כתיב שם הו"ל כמו"ה את השם שפתייו וצתירוצ' תירצו כן. ונראה דיש לחקור צהא דבעינן שם שצוהה אס הוא מלשון השצוהה עצמה וכמה שכתבתי דלשון שצוהה הוא שנשבע בחיי המלך ואפילו למאי דילפינן לה מקרא וכמוש"כ הרא"ש דילפינן לה מוהשציעו באלקים או מלא תשבעו בשמי נמי י"ל דמקרא ילפינן דלשון שצוהה הוא כשנשבע בד', או דהזכרת השם הוא דין מיוחד שצוהה שמלבד לשון השצוהה צעין נמי הזכרת השם. ונראה שתיבה נפק"מ דין הביטוי של השם שהנה כל ענין שצוהה יש להדבור שלו דין אחר ודין לבטא בשפתים שצוהה שונה מדין הביטוי של הזכרת השם, שבהלכות לבטא בשפתים שצוהה נתרצו בו ידות ומבאדם שצוהה נחמטטו בו כל שאין פיו ולבו שוין כגון נדרי שגגות ונדרי אונסין משא"כ בשאר הלכות דבור שצוהה, וכן דלענין לבטא שצוהה סגי צמה שאומר דבור שמוצן ממנו שכוונתו לשצוהה. אבל בהזכרת השם צעין שיהא הוגה את השם או אחד מכנויו ולא סגי צמה שיהא מוצן מדבורו שכוונתו לד' ולא רק לענין מחיקת השם אלא גם לענין להזכירו במצואות המטונפות ולענין צרכה דבעינן שם. ונראה דבקושיאם הוב ס"ל להרשב"א והריטב"א דאי צעין הזכרת השם שצוהה א"כ לריכה להיות צדיני ציעוי של הזכרת השם וכשאומר שצוהה האמורה בחורה אעפ"י שכוונתו לשם ד' שכתוב צה מ"מ הרי אין צה ציעוי דהזכרת השם לא לענין מחיקה ולא לשאר מילי, וצתירוצ' ס"ל שאין לריך שם אלא

צדיני לבטא בשפתים שצוהה וצזה ודאי סגי צמה שמוצן מדבורו שכוונתו לשם ד' שכתוב בחורה. ולפי"ז הא דס"ל לרבנן דבכל הכנויין חייבים אין זה שייך לשאר דוכתי דהזכרת השם דכנויי השם נמי כשמות ניכו אלא משום ליתא דכנויי שצוהה כשצוהה אחינן עלה. וכן כתב צתוצת הריצ"ה שצמהר"מ מרוענצרג ס"י ו' דשם צלשון לעז נמי מהני משום שצוהה בכל לשון שצוהה היא וכיון דשצוהה ונדרי מועילים צלשון לעז גם הצרת השם מהני צלשון לעז, ומוכח דאי"ל אלא לבטא שצוהה, דלא אחי עלה מטעם דכנויי השם צלשון לעז נמי כשם דמי ואדרצה משמע שם שאינו שם כלל. וי"ל דכ"ט דאע"ג דרבנן ילפי הכי מוהשציעו באלקים דבכל הכנויין סגי כמוש"כ הר"ן והרא"ש מ"מ מדמו לה נמי חנון ורחום ואעפ"י שאלקים הוא מהשמות שאין נמחקין משא"כ צחנון ורחום ואפילו צמי שהוא חנון כמוש"כ צתרט"ה ס"י כ"ה שאין צזה איסור דמחיקת השם, ועיין אציעזר ח"ג ס"י ל"ב.

ונראה דבחקירה הנ"ל תליא נמי אס אמרין דמועיל דין יד דלא לריך לבטא את השם שצוהה אפילו אס שצוהה צעי שם, דאס גימא כה"ד הראשון דהשם של השצוהה הוא מלשון השצוהה עצמה או מועיל דין יד דלא לריך לבטא את השם אלא אס הזכרת השם הוא דין מיוחד שצוהה אז ל"ש צזה דין ידות. ולפי"ז דל"ש דין ידות שצוהה צלא הזכרת השם אלא אס דין הזכרת השם הוא רק חלק מלשון השצוהה א"כ י"ל שהר"ן ס"ל שדין זה אי מהני צזה ידות תליא צפלוגתא דר"ה בר אידי ורבנן אי מהני כנויין בהזכרת השם דעצמא דרבנן דמהני כנויין הוא משום דס"ל שאין הזכרת השם אלא חלק מלשון השצוהה וכנויי שצוהה כשצוהה ובהריצ"ה שצמהר"מ מרוענצרג, ור"ה בר אידי שמאריך שם המיוחד צזה הוא דפליג דכיון דיליף אלה אלה מסועה דבעינן שם המיוחד ס"ל דהזכרת השם דין מיוחד הוא ואינו מועיל צו מה שכוני שצוהה כשצוהה וממילא לדידיה משציע סתם אינו מועיל מטעם ידות דלביטוי דהצרת השם ליכא דין ידות. ואע"ג שמכריעצ"ה שצוהה לה: שהצאתי לעיל מוכח דלא ס"ל הכי כיון שכתב שצוהה האמורה

מיירו אלא כשינה צענין ואופן חלות הנדר ולא צלשון. וגם מה שכתבתי לעיל לצאר את הר"ן עפ"י אותו הד צנרמצי"ן ורא"ש דמשציע סתם משום ידות הוא, הנה להכ"ל י"ל קצת גם באופן אחר דאפילו להנדר השני שעיקר שצוהה הוא מ"מ כל שצוהה אין פירושה אלא שנשבע בחיי המלך והא דלא צעין שיזכיר את השם היינו משום שתיצת שצוהה צענמה מורה כך כיון שאין לה פירוש אחר וכל זה כשנשבע סתם אלא כשנשבע

5) ולפי"ז יש להסביר את מה שכתב הר"ן דהוב ס"ד דמשציע צכינויין הוי כמשציע צשמים וצארץ עפ"י הנ"ל דכל שם קדוש הוא ענין בפני עצמו וא"כ כל שאינו משציע צסם של ד' אותיות אלא צסם אחר לר"ה בר אידי הו"ל כמשציע צשמים וצארץ ושפיר קמ"ל מתניתין דרבנן ס"ל דכנויין נמי מהני ואין זה כמשציע צשמים וצארץ. והשתא תתיא שפיר דברי הר"ן אפילו לפי"מ שחילקתי לעיל הנה 1 שהר"ן והמשלי"מ לא

גם על הראב"ד כמפורש ברש"א וא"כ על הראב"ד לא אחיד שפיר תירוצו לבראב"ד אין אמירת שבעה האמורה בחזרה כהזכרת השם. וז"ל לבראב"ד נמי י"ל שהוא חלק מלשון השבעה דלאו דשבעת שקר לא על הוצאת ש"ש לשקר הוא כמו הוצאת ש"ש לבעלה אלא על השבעה שיצאה לשקר והא שהלריך הראב"ד צד שם היינו דלענין לאו דשבעת שקר ילפינן מקרא דבעין שבעה חמורה שיש בה הזכרת השם וכן הוא בשבעת העדות ושבעת הפקדון דילפינן דכוּ מקראי שאין אלא בהזכרת השם. וגם להרמב"ם יש עוד דין שבעה קלה שאינה לריבך הזכרת השם והיינו לענין איסורא בלא מלקות].

סימן ב

גדר הנזירות וחלות קרושת הנזירות

(א) **בהא** דנזיר והוא צבית הקצרות אר"ל צנזר עז: דאין נזירות חלה עליו ואריך לחזור ולקבל עליו נזירות והציוו החוס' שם ד"ה ור"ל בשם הקונטרס דמ"מ בקבלה מועטת סגי לומר יחול עליו הנזירות או אומר הריני כמו שנדרתי (כהגהות הב"ר) ומשמע דבשאר נזיר לא סגי בהך קבלה מועטת ואריך להבין החילוק וכן יש להבין הא דאמרין הכא והציוו החוס' שם דלמ"ד לא חיילא עליה נזירות עד שיחזור ויקבל עליו נזירות עובר צב"ת אם אינו מקבל עליו נזירות מיד ואריך להבין דממנ"פ אם אין כאן גדר למה עובר צב"ת ואם יש כאן גדר למה לריך לחזור ולקבל עליו וכן כאן באומר לא אפטר מן העולם שפירש הרא"ש דלא מייסתרצא שיהא נזיר בלא קבלה וכל כמה דלא אמר הריני נזיר לא חלה עליו נזירות אלא דרשו לקבל עליו נזירות ואם ישהא נזירותו עובר צב"ת וגם זה לריך ביאור דאי אכתי ליכא קבלה א"כ אמאי עובר צב"ת. ואע"ג דפשטות הדברים היא דאע"ג דנזירות ליכא בלא קבלה מ"מ גדר איכא ומשו"ה עובר צב"ת אבל אכתי ל"ע דא"כ כל תאחר דנדרים הוא ולא כל תאחר דנזירות וכסדרת החוס' גבי הרי עלי לקבל נזירות אחר לי יום.

דעתו ליבע צב"ת ד' שזהו ענין שבעה אצל לר"ח צר אידי דנעי שם המיוחד אין זה יד מוכיח שרצונו לנמור דנריו צב"ת המיוחד. אלא שעוד ל"ע בלשון הר"ן דמדנריו משמע שאפילו אי משניע צבנוין הוי כמשניע צמנים ונארץ והיינו כר"ח צר אידי מ"מ משניע סתם מהני וכלעיל.

בחזרה מהניא נמי אליבא דר"ח צר אידי דנעי שם המיוחד מ"מ ברש"א ובר"ן וז"ל כנ"ל שהרש"א צנדרים צ' לא כתב שזהו אפילו לר"ח צר אידי).

(ד) **ולפי** מה שביארתי יש לומר לכאורה דמחלוקת הראשונים אי שבעה בלא שם מהני להרמב"ן וברא"ש מהני מטעם יד ולשאר ראשונים לא מהני מטעם יד, תליא בחקירה הנ"ל והראשונים דאית להו דשבעה לריבך שם היינו משום דאינהו ס"ל דהזכרת השם צעי ציעוי דהזכרת השם וצד ל"ש דין ידות. אבל א"כ תוקשי תירוצו דברש"א וברש"א שיהי הם הקשו להשיטות דנעי שם ולא ס"ל דהוי יד וא"כ ס"ל דבעין ציעוי דהזכרת השם, וא"כ מה תירצו דבשאר שבעה האמורה בחזרה הו"ל כהזכרת השם הא לאלו הראשונים צעין דווקא ציעוי דהזכרת השם.

וצ"ל ד"ל סברא אחרת צמאי דלא מהני שבעה בלא שם מטעם יד, והיא דאע"ג דהזכרת השם דין הציטוי שלו הוא מלצטא דשבעה כיון שגם הוא עושה הדין דחלות השבעה מ"מ שני חלקי עניני דבור השבעה הן לשון השבעה ממש ולשון הזכרת השם, שזה בכלל והשניו זה מכלל באלקיס ואע"ג דבעין הזכרת השם נמי הוי מהני דין יד כיון שהוא בכלל לצטא של שבעה מ"מ הרבוי דידות לא מצינו אלא באמר מקלח הדבור מלשון השבעה דהוי כגמר לשון השבעה וכדילפינן מכל היותא מפיו יעשה אפילו מקלח דבור אבל שיהא מה שהו"א מפיו לשון השבעה כאילו גמר דבריו להו"א מפיו הזכרת השם לא אשכחן שבעין חלק זה מחלות השבעה הרי לא הו"א מפיו אפילו מקלח דבור.

[**הנה** כתבתי שאם הזכרת השם אינה חלק לשון השבעה גרידא אלא דין מיוחד ל"ש לומר שאמירת שבעה האמורה בחזרה חמור כהזכרת השם. ויש להעיר לפי"ז על שיטת הראב"ד, דלכאורה ל"ש לומר שהוא חלק מלשון השבעה אלא לשיטת הרמב"ם שכל שבעה לריבך הזכרת השם לענין קרבן ומלקות אבל לשיטת הראב"ד בהשגותיו פ"ב מה' שבעות כ"ג ששבעת ציעוי חלה לענין קרבן וכל יחל גם בלא שם ורק לאו דלא תשא שם ד' וגו' ששבעת שקר הוא דלא עבר בלא שם א"כ משמע שדין מיוחד דלאו דלא תשא הוא על שם ד'. והנה ברש"א וברש"א קושיתם היא

צבנוין אם נימא דנעין דווקא שיבע צב"ת המיוחד הנה כשנבע צבנוין הרי פתחו עמו שהיא את השבעה לצר אחר.

(6) ונדרך פשוט י"ל דלרצנן דאפילו צבנוי השם סגי שפיר ה"ל יד מוכיח להזכרת השם שכל הכשע

דכי ידר נדר או השבע שבועה כמבואר בר"ן נדרים (דף ז') והתם דוקא במפי עצמו מיירי דמושב בע מפי אחרים ליתא בביטוי ר"ל.

אלא דלפ"ז אינו מדוקדק כ"כ דברי ר"ת דמשמע דאי הויא שבועת סוטה מושבעת מפי עצמה לא היתה צריכה שם, והרי לפום מאי דקיימין השתא דעיקר טעמא דר"ת הוא דבעצם דין שבועה ליכא חילוק כלל אלא דרך מתורת יד סגי בלא שם, וא"כ היינו דוקא בשבועה דלהבא דהתם איכא תורת ידות ולא בשבועה דלעבר כמו בסוטה דל"ש תורת ידות דליכא למילף מהיקשא דשבועות לנדרים אלא בלהבא ולא לשעבר כמו דמחלקין בין מושבע מפי עצמו למושבע מפי אחרים, וכן מתבאר מדברי הש"ג (ספ"ד דשבועות) בשם ריא"ז דשבועת העדות ושבועת הפקדון בעי שם כשיטת רש"י אבל שבועה דלהבא כגון אעשה דבר פלוני או לא אעשה לא בעי שם דלא גרע מידות ועובר בלא יחל יעו"ש, וכן נראה להוכיח מדברי הרשב"א בריש פרקין שכתב להוכיח דשבועה לא בעי שם, מהא דאמרין בשבועות (דף ל"ה) משיב עני עליכם בשבועה מצוה אני בשבועה אוסרכם אני בשבועה הרי אלו חייבים אע"פ שלא הזכיר השם וכן נראה מלשון ר"ת, מיהו רש"י ז"ל פירש התם והוא שהזכיר השם עם כל אחד מאלו וכן כתב הר"ן בסוגיין יעו"ש, ומבואר מדבריהם דרך מלשון הסוגיא מקשו דמדלא הזכיר דמיירי בשם אלמא דלא בעי שם, והלא בפשוטו הו"ל להוכיח לפמ"ש לעיל מינה להוכיח מהא דאמרין כינויי שבועות כשבועות וע"כ מיירי שלא הזכיר השם דאי בשם מיירי ל"ל לשון שבועה כלל, וא"כ ה"נ אי נימא דמיירי שהזכיר השם עם כל אלו כפירש"י ל"ל לשון שבועה כלל, וע"כ צ"ל לפמ"ש הרשב"א בתשובה (ח"א סימן תתמ"ב) דבלא הזכיר לשון שבועה אלא שם לבד מועיל מטעם יד יעו"ש, וכן מבואר בש"ך יו"ד (סימן רל"ז סק"ב) בשם תשובת מהר"ם מרוטנברג יעו"ש, וא"כ כ"ז שייך בשבועה כזו דאיכא תורת ידות משא"כ התם דמיירי בשבועת העדות דליכא תורת ידות לא מהני שם בלא לשון שבועה [מיהו מלשון הרמב"ן הג"ל נראה דס"ל דשם בלא שבועה הו"ל עיקר שבועה שלא כדברי הרשב"א].

[ד] עיקר ספיקו של הרמב"ן דמספקא ליה אם שבועה בלא שם בשבועת ביטוי מועיל מתורת ידות, נראה משום דמספקא ליה בדינא דשם בשבועה דחידת רחמנא אם הוא מתורת לשון שבועה וא"כ שייך ביה דין ידות כיון דעדיין לא נגמר הדיבור, או דהוא דין חדש בעצם השבועה לבד ואע"פ שכבר נגמר דיבור השבועה וכמו בנדרים דליכא דין שם וא"כ ל"ש ביה תורת ידות כלל ר"ל.

ונראה דזהו נמי כוונת הרשב"א בסוגיין שאחר שהביא דברי ר"ת והראב"ד כתב וז"ל, וקשיא לי לכולהו הא דתנן בשבועת העדות אוסרכם אני מצוה אני עליכם משיב עני הרי אלו חייבים, ופירשה ר"י באומר משיב עני עליכם בשבועה האמורה בתורה אוסרכם אני באיסור האמור בתורה מצוה אני עליכם בצוואה האמורה בתורה, ובודאי הא לא משמע שמזכיר שם או כינויין דא"כ למה צ"ל שבועה האמורה בתורה וצוואה האמורה בתורה הא במשיב עני עליכם בשם פ' סגי וכו', ושם נאמר דכיון דאמר בשבועה האמורה בתורה או בצוואה ואיסור האמור בתורה ובהני כולהו כתיב שם בתורה הרי"ז כמי שהוציא השם בשפתיו, דמי דומיא דהא דתניא בריש פרק הרי אלו מותרין לקמן הנודר בתורה וכמה שכתב בה דבריו קיימין כאלו אמר בפירוש ככר זה כקרבן שכתוב בתורה, וה"נ נשבע אני בשם שהוזכר בתורה עכ"ל, ומבואר דלהרשב"א לא הונח בתירוצו, ולכאורה כיון דעכצ"ל דבכה"ג דנודר בתורה חשיב כאלו אמר בפירוש כקרבן שכתוב בתורה וה"נ נימא בשם שכתב בתורה ומ"ש זה מזה, אמנם לפמ"ש א"ש דדוקא התם דבעי כקרבן מתורת לשון נדר ובכה"ג הו"ל לשון גמור ואיה"נ בשבועה בשם אלו היה השם מתורת לשון השבועה לבד ממילא כשנשבע בתורה חשיב כאלו אמר בשם שהוזכר בתורה, אבל הרשב"א לנפשיה ס"ל דשם אינו מתורת לשון שבועה אלא דהוא תנאי בעיקר השבועה דבלא שם אינה בתורת שבועה כלל א"כ אפשר דלא יועיל מה דדעתו לישבע בשם שבתורה דמאחר שלא הזכירו להדיא אינה שבועה כלל.

[ה] ודע דמלשון הרא"ש נראה שהבין כוונה אחרת בדברי ר"ת, ולא כמו שהבין הר"ן דעיקר הכוונה לחלק בין דין מושבע מפי אחרים לדין מושבע מפי עצמו, שהרי הרא"ש כתב ותירץ ר"ת ז"ל דדוקא במושבע מפי אחרים דומיא דסוטה כמו שבועת העדות ושבועת הדיינים הוא דבעינן שם או כינוי לרבנן דר"ח אבל שבועה שאוסר נפשו בלשון שבועה אפילו בלא שם ובלא כינוי מצי אסר נפשיה עכ"ל ומא' שייטא דשבועת הדיינים לכאן שהוא מושבע מפי עצמו בסתמא, וע"כ דהרא"ש מפרש בדברי ר"ת דהחילוק הוא דדוקא נשבע לאחרים בעי שם ואין חילוק אם הוא מושבע מפי אחרים או מפי עצמו דאין אנו משיגין בתורת השבועה כלל, אבל נשבע לעצמו כגון שאוסר נפשו בשבועה דהוא מלחא דנפשיה לא בעי שם ר"ל ועפ"ז אין כאן התחלה לקושית הר"ן.

וטעמא דמלתא נראה דשם בשבועה אינו שייך לתורת שבועה כלל לא מצד הלשון ולא מצד עצם השבועה שגם בלא שם חלה השבועה מצד עצמה בכל מקום, אלא

ה - כו"ע מודה לעיקר המושג שבועה נעשית בשם - ולבאר טיבה של שם בשבועה

עיקר מושג שנתבאר לעיל דיתכן דשם הוא חלק מעיקר הביטוי, רצינו להרחיב בהבנת הדברים, ולברר מהו מקומה להיות בכלל גוף המעשה שבועה, כך נקדים ביאור עיקר טיבה של שם בשבועה.

הנה, בעיקר הנידון של שבועה בשם יש קמן ב' שהן ג' שיטות, שיטה א' דבעי ידות, שי' ב' דלא בעי ידות, ובשי' דלא בעי ידות, אי לא בעי כלל, אי דיש קיום לשם ע"י ידות. הנה, להשי' דל"צ שם לגמרי, ואפי' ע"י ידות, יש לחקור בדעתייהו, אי דחולקים על עיקר מהות של שבועה דס"ל דיש תוקף ואומץ תיבת שבועה אף בלי שום שייכות לה, או דגם הם מוודו דמהות של שבועה הוא בה', אלא דסברי דאף בלי הזכרת ה' וכן בלי ידות הוא ממילא נעשית בשם, והיינו דכל המח' הוא אי "בעי" אי לא בעי שם, אבל לכו"ע נעשית "בשם" - וזולת זה אין חשיבות למושג של שבועה כלל.

ונר' להביא מקורות לצד השני, דאמנם מהות של שבועה נעשית בשם אף לכו"ע.

א] ע' שלט"ג בשם ריא"ז (פ"ד רשבעות דף לה: אות א') "שכל שבועה שנשבע בלא הזכרת ה' בין שבועת העדות בין שבועת הפקדון בין שאר כל השבועות הואיל והזכיר לשון שבועה סתם הרי הוא כמזכיר ה' בשבועתו" - משמע דהוא דין בעצם דהוי כמזכיר בשם (ומשמע גם בלי דין יד)⁷².

וכי"ב היערוני לדברי התור"ד נדרים י: - כיון שאומר בשבועה כאילו אמר בשם דמי, דסתם שבועה הוי בהשם, ועי"ש דהוכיח כן מחסרון של שמים וארץ, דשוב א"א לדון דהוי כסתם בהשם.

ב] חת"ס בדעת ר"ת הובא להלן - דמשמע מדברין דסתם שבועה הא בשם אף בלי דין ידות.

ג] ר"ן שבו' כה. דייסד בזה"ל "מיהו בדקא אסר חפצא עלי' נמי משכחין להו, דהיינו באומר ישיבת סוכה עלי שבועה, שעניינו שאיסור ישיבת סוכה מקוים עלי בשבועה, כלומר כמו שהשם יתברך קיים - שזהו ענינה של שבועה, וזה שוה למיסר נפשיה מן חפצא או חפצא מנפשיה", עי"ש, ואף דהר"ן הוא המוד' דשמעתא דשבועה לא בעי שם, אפ"ה כ' דענינו דשבועה הוא להשוותו בה' [וגם התם לא כתב הא דא"צ להזכירו בפועל הוא מדין ידות]⁷³.

הנה, מבוי' בגמ' דלדעת רבנן, לא זו בלבד דא"צ שם המיוחד אלא גם כינויים מהני, אלא ה"ה דשמות הנמחקין מהני, והיינו מה דמהני חנון ורחום אף דאינו נמחק, וכנר' דהר"ן התקשה בזה דאי אינו שם קדוש ויכול להיות נמחק איך תהני לדין שם בשבועה, וביאר "ואע"ג דתנן ובכל הכינויין הרי אלו חייבין, התם ה"ט משום דמאי דמשתבע בחנון במי שהוא חנון ורחום קאמר, הכי אמרינן בגמ' [אף דהוא מציין הגמ', אבל משמע דהוא דבר קשה עד דהוצרך להביא דברי הגמ' ע"ז].

ונר' טעמא דמילתא הוא כנ"ל, דגדר של שם אינו מדין הזכרה בעלמא, אלא מדין ביטוי וצורת השבועה, והיינו מושג של שבועה דהוא לייחסו לאמיתת הקב"ה [עי' להלן], להכי מספיק אף בשם הנמחק - דסו"ס הוא מייחס את אמיתת הענין הזה בשם, ודי בכך - דהלא אינו דין 'הזכרה' אלא 'התייחסות' בהענין שהוא בא לקבוע בה', לכן א"צ שם קודש ג"כ, ודו"ק.

תמיהת הר"ן על הר"מ דלמה יש איסור כלל בלי שם - ע"פ הכ"ל בזה יש לברר תמיהת הר"ן על הר"מ, וז"ל "תמהני כיון דקראי בשבועות בשם או בכנוי משתמעי בלא שם ובלא כינוי אפילו איסורא מנא ליה", וי"ל דאינו רק קושיא דמהיכ"ת, אלא דהוא דמקשה תמיהה רבתי, דהרי בלי שם חסר בעיקר בלב שבועה, והיינו דאי הוא רק גדר של דין הזכרה בעלמא, בזה היה מובן דבלי שם יתכן איזה דרגה של שבועה לכוחצה ולשליש ולרביע - והיינו דחסר בשלימות השבועה, אבל אי הוא דין בביטוי שבועה נמצא דחסר עיקר לב דשבועה, ולזה כ' דאה"נ דהוא דין מדברי קבלה.

י] ע' על הר"ן מהר"מ דמשמע דהוא שבועה שאינו גמורה זכנ"ל, משמע דהוא בחד עולם עם דאורייתא, ואילו להר"ן השבועה הוא ענין מדברי קבלה. ובאמת עי' בקרי"ס על הר"מ דכתב דהוא הלמ"מ, והיינו דין דאורייתא מהלמ"מ - ובזה ניחא ית"ר]

הוא חידוש יתירה לומר ב' גדרים אלו בשי' רבנן [בדברי הראב"ד] אף לא מצרכי שם קודש

הנה, הגר"ד ביאר ב' גדרים אלו אף בדברי הראב"ד דדבריו קיימי בשי' רבנן דר' חנינא דלא מצרכי שם המיוחד, וכן הב"ח בדעת הרא"ש הוא אומר ב' גדרים אלו אף בשי' רבנן, והוא חידוש יתירה מדברינו הנ"ל לגבי פלוגתת ר' חנינא ורבנן. דהלא רבנן אף בגוונא דבעי שם, מ"מ אין מצטריכים שם המיוחד דוקא - ואפי' שם קודש אין צריכין, ואיך יתכן ענין הזכרה, וצ"ל דיתכן גדר של הזכרה אף בלי שם קודש, וצ"ב, ואפשר דאף לגבי ענין של שם דהוא ענין של ייחוס הדבר שהוא בא לקבוע בה', יש תוספת מעלה בזה שהזכיר שם השם ממש בעת השבועה - ואף דהיסוד הוא לייחסו להקב"ה אפ"ה יש תוספת חומר ע"י מה שמזכירו בפירוש.

⁷² אף דמצאתי בגר"ט דפירש כוונתו לדין ידות, אך לא משמע בכי.

⁷³ אגב יל"ע למה גילה הר"ן רז זה דוקא הכא כשמבאר שבועות חפצא, ואולי רבאה לבאר איך יתכן לברוא שבועת חפצא, ולזה מבאר דענין של שבועה הוא ענין לקיים ולקבוע, ולזה מבאר משום מהות של שבועה הוא לקיים כמו השם שהוא קיים, ועי'.

ולזה יש מצוה לישבע בשם ה', וכן לאו לישבע בשם ע"ז, דהיינו לחלק כבוד לע"ז.⁷⁴

ביאור הדברים, דכש אחד נשבע בדבר הרי הוא רוצה לייסד איזה דבר עם תקיפות וכח – ועם קיימות, ובמה קובע תוקף וכי ע"י מילת שבועה גרידא, אלא ע"י השוואת הדבר – דהיינו שהוא משווה לקיימות ואמתית של ה' א-ל חי וקיים א-ל אמת, ודו"ק, וזהו כל החשיבות של שבועה.

ובזה מובן השי' דשם הוא חלק מהביטוי עצמה

והיות דזכינו דשם יש לה שייכות לשבועה, שהוא קביעות ➤ באמתת הדבר שהוא באה לייסד, הרי דנתפס השם בהשבועה, שהוא שבועה עם השם, לזה י"ל עוד, דסברי ראשו' אלו, דה"ה דנכנס אל תוך עצם החפצא של הביטוי – ולא רק דבר נוסף, דהרי ביארנו דאינו דבר צדדי אלא נכנס לעיקר מהות של שבועה וכנ"ל.

ולזה יש ראשו' דסברי אף גדולה מזו, דלא רק דנכנס לביטוי דשבועה, אלא דזהו עצם עצמיות המשמעות של שבועה, ולכן א"צ להזכירו וא"צ אף לדון ידות, משום דענין שם בשבועה לא סוף דבר דהוי 'סוג' שבועה, אלא דליכא מין שבועה אחרת בעולם, דכל משמעות של שבועה הוא ממילא אף ורק בשם, והיינו משנ"ת בדעת ראשו' דלא בעי שם.

העולה מזה דיש ג' דרגות בהבנת שם ביחס שבועה, א' עיקר דבר דנתפס בשבועה ומוסיף תוקף ואומץ להשבועה, ולזה מוכח גם מלאו להישבע בשם ע"ז, ולזה יתכן שי' ראב"ד דאיזה שבועות ענין של שם הוי בדרך הזכרה לענין דיד ל"מ לזה, אבל מ"מ י"ל שהוא רק בדרגת הזכרה, אף מ"מ נתפס בהשבועה. ב' נכנס אל גוף הביטוי, והיינו דנכנס לסוג השבועה ממש. ג' ענין שם הוא עצם משמעותו של שבועה – עד דליכא מושג אחרת של שבועה אשר ממילא הוי בה' וא"צ להזכירו כלל.

ו - שי' הר"ת דדוקא מושבע מפי אחרים שם [והא דשבועת סוטה דמי למושבע מפי אחרים]

כבר הזכרנו שי' ר"ת ביישוב סתירת הסוגיות אי שבועה בעי שם, ולזה חידש הבחנה וחלוקה חדשה בסוגיא, דדוקא מפי אחרים הוא דבעי שם דומיא דסוטה, אבל מפי עצמו לא בעי שם. וכל הראשו' תמהו עליו, דהלא סוטה גופא הוי כשבועה מפי עצמה דהרי היא עונה אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו דמי, וא"כ דין

ד' וכ"ה ספר החינוך פ' יתרו כ' דזהו ענינו של שבועה "כי פירוש נשבע הוא לפי דעתו, שגומר האדם בלבו ואומר בפיו, להיות מקיים אותו דבר שנשבע עליו, ולא ישנהו לעולם, כמו שהשם ב"ה קיים ולא ישתנה לעדי עד".

ה' וכן יש להביא עיקר המושג דייסדו הראשו' מכח גמ' [והר"ן בכללם], דשם גרידא הוי לשון שבועה, אף בלי שום לשון שבועה [וכ"ש להשי' שהוא אף בלי דין ידות, ודו"ק], ואטו נימא דיש ב' מושגים ומהלכים נפרדים של שבועה, שבועה עם השוואה בה', וכן שבועה ע"י תיבת שבועה [בפרט דהראשו' לא הביאו ריבוי מיוחד לדון זה, אלא בע"כ דנלמד מעיקר ענינה של שבועה], אלא בודאי מסתבר טובא שהוא חד מושג של שבועה, וזאת אומרת דיש שייכות של שם' לגבי שבועה, והביאור הוא כנ"ל, דהיות דגם עיקר השבועה נעשית בה', לזה יתכן דאף אי אמר שם לחודי' בלי שאר לשון השבועה – הרי זה שבועה מצד עצמה – נמצא דמהא דשם לחודי' מספיק לחול תורת שבועה – הרי זה כגילוי על עיקר המהות השבועה.

ו' עוד יש להביא מה דכפשוטו משמע דזולת שי' הראב"ד היינו אומרים דלהשי' דשבועה לא בעי שם – הוא אף לגבי לאו דלא תשבעו בשמי לשקר, וי"ל ע"י יתכן לאו אי לא הזכיר את השם [אשר זהו באמת טעמו של הראב"ד], אמנם לפי היסוד דאף אי לא בעי שם מ"מ נעשית בשם, י"ל דסברי הני ראשו' דיש לאו דלא תשבעו בשמי לשקר ג"כ – מאחר דהשבועה נעשית בשמי.

ז' הנה, יש שהעירו מעיקר דינא דנשבע בשמים וארץ פטור, והתינוח אי הא דשבועה לא בעי שם הוא דממילא נעשית בשם – ואף אי לא הזכירו ממילא כונתו בה', לזה י"ל דבהזכיר שמים וארץ הוא מנתקו משם ולהכי מגרע גרע, אבל אי אין נעשית בשם כלל, למה גרע אי הזכיר שמים וארץ, וכן גר' מדברי השלט"ג הנ"ל דכוונתו להוכיח כן, אולם גר' דאינו מוכח, דאף אי שבועה הוי כח בפנ"ע, אבל מ"מ בהזכיר שמים וארץ הרי הוא באה לדמותו לדבר דאינו בר כח, וכמו בחיי חבירו, דממילא פשיטא דמיגרע גרע.

ח' הנה, עיקר מושג דשם השם נתפס בהשבועה, יש שציינו לזה דברי ר"ן להלן (נדרים כב: ד"ה בא' ישראל) דאי הזכיר שם השם הוי חמיר טפי לענין אין נזקקין, עי"ש, ואף שהוא דין דרבנן, אבל מ"מ חזינן המושג דנתפס שם השם בחמירות השבועה.

בעיקר היסוד דשם נתפס בשבועה – דשבועה הוא ענין של קיימות הדבר והנה, עיקר הדבר דשם ה' נתפס בהמעשה שבועה, נר' דבלא"ה מוכח כן, הר"מ (סה"מ ו) כ' יש מצוה לישבע בהשם, עי"ש.

וכן הראשו' כתבו (ע"י חינוך מצוה פו) דיש לאו לישבע בשם ע"ז, הרי דחזינן דנתפס הכח בהשבועה, ר"ל שהוא מקשר ומחבר את אמתית השבועה עם אמתות אותה הכח, ולא הוי כפיטומי מילי,

⁷⁴ דרך אגב, אזכיר דברי המנח"ח (שם) דאי נשבע לשקר בשם ע"ז [ובאופן שהוא שקר לשעבר] י"ל דאין בזה איסורא, דאזכרה א"י כבוד לע"ז אלא ליצנות דע"ז, וכל ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דע"ז.

חדושי מרן

רי"ז הלוי

פא

בקרר חזק חזק לעלה, אצל במחנה הפנימי אף חס יש לו מקום קבוע ומקומו נתקדש, אצל לא נאמר בו בחירה, ואינו בכלל המקום אשר יבחר בו, רק נאמר בו דין הכל בכתב, אצל אין זה בכלל ביסוד הדין של בחירה בית עולמים, וזהו דקט הרמב"ם כך מילתא דחין משני אותו ממקומו לעולם רק במחנה החיזון ולא במחנה הפנימי, ואכ"י דגם מחנה הפנימי מקומו קדוש בקדושת מחנה מבואר מהא דמקטירין קטורה במקומו.

כ"ח מנ"א החר"ד קריניאל

מה שכתב להפלה על הרי"ן דבקרר הלא כתיב ובהשבע הכהן וא"כ הו"א מושבעת גם מפי כהן, ולהכי צ"ל שם, הנה כן כתב גם בהרחב דבר לאח"י הגאון הנ"ל ז"ל, עיי"ש בדבריו פי חיי, וכנה י"ל דגם הרי"ן ס"ל כן, אלא דפרכו ה"א דכיון דע"פ סוטה הו"א מושבעת גם מפי עומה א"כ ליגמר מינה גם למושבע מפי עומה דליצ"ע שם, ואין לומר דגם בסוטה ה"א דצ"ע שם ה"א רק לשבעת הכהן ולא לשבעת עומה, חדא דמנ"ל ה"א, דכרי כל חילי דר"ח לחלק בין מושבע מפי עומה למושבע מפי אחרים, ה"א רק משום הילפותא מסוטה, אצל שום סברא ע"ז אין לנו, ומאחר דגם בסוטה עומה יש בה חרתי מנ"ל לחלק ביניהם, ועוד נראה דבאמת אין שייך כלל לחלק בסוטה בין שבעת הכהן לשבעת עומה, וחדא שבעת ה"א, וממילא דבהריו"ב בעין דוקא שם, ולא שייך לומר דה"א משום לאח דשבעת הכהן דבאמת ה"א דסוטה צ"ע שם ה"א לאו משום דין שבעת של כה"א בולה, כי א"ס דה"א דין מיוחד בסוטה, דכרי צ"ע שם המיוחד מה שאין זה בכל שבעות דעלמא, ימאחר דה"א דין מיוחד של סוטה פשיטא דנאמר על תריו"ב דהשבעה לריבך להיות כמו שכתוב בחזרה בשם המיוחד, וממילא דאפשר למימר מינה על כל מושבע מפי עומה דליצ"ע ג"כ שם, אלא דמלשון הרי"ן משמע יותר דס"ל דבסוטה חשיבא מושבעת מפי עומה ולא מפי אחרים וכמו שכתב.

ואשר נסתפקת א"ס באופן שבעת עלי שבעת חס לריבך לענות שני פעמים אמן, להפלה הלא במחרי חק של מה ה"א אומרת אמן אמן, אמן על האל אמן על השבעה, וא"כ הרי גם בלא גלגול מאי אחר לריבך לענות שני פעמים אמן על האל ועל השבעה, וכ"ה להדיא בדברי הרמב"ם שכתב בסדר השבעה וביא אומרת אמן אמן, ולא הזכיר שם מענין גלגול כלל, ורק בפ"ד כתב דיש לבעל גלגול וכו' ונראה מדבריו דה"א ענין של רשות, וכנה ראיתי בדברי החס' סוטה דף י"ח על המשנה ה"ל שכתב וז"ל בפרק שלישי דמס' שבעות כל העונה אמן כאילו מו"א שבעה מפיו וצ"ל שבעה בעדות אמן יש בו קבלה יש בו שבעה ויש בו האמנה דברים עכ"ל, ודבריהם מה שכתבו מהסוגיא דשבעת בעדות דאמן בו קבלה בו שבעה לכאורה ל"ב מה באו להוסיף בזה, והנראה לומר, דכנה הרי בסוטה איכא שני דברים, אלה ושבעה, וחס שני חלות דיינים נפרדים, וראי לזה מהמשנה דאמן על האל ואמן על השבעה, הרי דהאלה והשבעה שני דברים נפרדים הם, וכן הלא מבואר לעיל בסוגיא שם דשני שבעות האמורות בסוטה אחת שבעה שיש עמה אלה ואחת שבעה שאין עמה אלה, ויעיי"ש דהשבעה היא שלא נעמאם והאלה היא שא"ס נעמאם יצואו בזה, אלא דגם האל לריבך להיות ע"י שבעה משום דכתיב בקרר בשבעת האל, עיי"ש בסוגיא וצפירש"י. ולפי"ז נראה דס"ל להחסי דבאמת כל חלות הדין אלה שבעה ה"א רק ע"י הכהן, ולא נאמר כלל חלות דין אלה מפי עומה, ורק השבעה שלא נעמאם היא דהו"א מפי עומה, מדין דעו"ב אמן אחר שבעה כמול"א שבעה מפיו דמי, אצל על האל לא שייך זאת,

וב

אומד של חקן כמה הוא שוכ ביד וכמה הוא שוכ בלא יד, וא"ס כ"י כל הדין שהיד נישום אצל הגוף בשלומי חבלות משום זכותו של החיזון ומשום הדין דוצער בשדח אחר, מאי ענין זה לאומר דמי ידו עלי. ונראה דזו היא שיטת הרמב"ם גם גבי דמי ולדות שפסק דשמן את האשה כמה היא יפס עד שלא ילד וכמה היא יפס משילדה ואע"ג דהאשה לאו ממנוא דבעל הוא וכמשי"כ החס', דאין זה כלל משום הדין דוצער בשדח אחר, רק דכוח דין בעיקר שומח דמי כולדות דכך הם נישומין וכמו בכל תשלומי חק של חבלות, ואין זה ענין כלל לעומה דאחרי מכחש את החיזון, דאין עיקר חיובו משום דין הפסד של ממון וכמשי"כ למעלה, וזהו דלא חשיב לכו רכא דלמי ולדות כדדי כך דשמן לולד אצל פרה וכקושיית החס' שם, כיון דכנה גבי דמי ולדות דין אחר הוא לגמרי ולא משום זכותו של החיזון הוא דקאחזין בזה.

י"ב אדר החר"ד

אשר העיר בענין מחנה הפנימי יפה העיר, אולם בעיקר הדבר הלא אין כאן מקום ספק כלל דמקום מחנה הפנימי קדוש בקדושת מחנה כמו שהביא בעלמא מהא דמחנה שנעקר מקטירין קטורה במקומו, ומה שהקשה ע"ז מדברי הרמב"ם בפ"א מכל' בית הבחירה כ"ז, נראה דהרמב"ם נקט הכא עיקר הדין דמקום מחנה הפנימי הוא בין השולחן והמזבח משוך מבין שניהם לחן שזכו עיקר מקומו הדין חזרה, וגם במחנה החיזון כתב ככא' לישנא דה"א שם, אצל חס"כ דמקום קדוש בקדושת מחנה. ומה שכתב הרמב"ם הדין דאין משני אותו ממקומו רק במחנה החיזון, הנה כפי הנראה מדברי הרמב"ם דינא נקט בזה, דמקום מחנה החיזון צבית עולמים מלבד מה שנתקדש בקדושת מחנה, עוד גם נבחר ע"י גביא כמו המקדש עצמו, וביסוד הדין של בחירה בית עולמים שנבחר למנוחה עדי עד בכלל גם בחירה מקום המחנה, כדכתיב בקרר זה הוא בית ה' וגר חזק מחנה לעל לישראל, דבקרר זה נאמר דין בחירה מקום המקדש שנבחר לבית עולמים כמבואר ברמב"ם פ"א מבה"ב ה"ג, ובקרר זה עצמו נאמר גם בחירה מקום המחנה, וכן הן דברי הרמב"ם שאין משני אותו ממקומו לעולם משום שנאמר זה מחנה לעל לישראל, היינו דדינא נקט הכא שם ה"א בכלל בחירה בית עולמים וכלל בדין דאחרי מנוחתו עדי עד שלא ישתנה ממקומו לעולם, ופסוק זה עצמו קמיתתי לי הרמב"ם לעיל בפ"א ה"ג לענין בחירה מקום המקדש ודין בית עולמים שלו, והכא קמיתתי לי לענין מקום המחנה. ונראה מדברי הרמב"ם דה"א יסוד הדין האמור ככא' קרר דו"אמר דוד וגר דאחרי שעה נבחר בית הבחירה ויאלו כל המקומות לבנות בכם מקדש ולהקריב בכם קרבן, ודרי עיקר קדושת המזרח וקדושת מחנה היתה ע"י שלמה כמבואר ברמב"ם פ"א מבה"ב ה"ד ובזבחים דף ס' קידש להעמיד בם מחנה, וקרא זה דא הוא בית ה' וגר חזק מחנה לעל דוד אמרו, וכי"י משום דקדושה לחוד ובחירה לחוד, ואף דהקדושה היתה ע"י שלמה אצל בחירה בית עולמים היתה ע"י דוד, ובקרר זה חזק הוא בית ה' נאמר הדין של בחירה שזכר ה"א ע"י דוד, ובפסוק זה עצמו נאמר גם בחירה מקום המחנה, וכי"י נשום דגם מקום המחנה הוא בכלל הדין של בחירה, ונבחר אז ע"י דוד וגר החזרה, וכמשי"כ. ועיי"ש בפירש"י בחומש פי ראה כי א"ס במקום אשר יבחר ה' באחד שבעין בחלקו של ציון ע"י, ודרי דין חלקו של עורף נאמר רק על המחנה ולא על שאר המקדש, וצ"ע דבבחירה האמורה כאן היא גם על מקום המחנה, וכי"י נאמר מדברי הרמב"ם דדין בחירה בית עולמים האמור בקרר דאשר יבחר ה' נאמר בין על מקום המקדש ובין על מקום המחנה. ודבר זה הוא רק במחנה החיזון, כדכתיב